

SAVONIA

OPINNÄYTETYÖ - AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

OHJAAJAN ROOLI MONTESSORIPÄIVÄKODISSA

TEKIJÄ: Venla Saramäki

Koulutusala Sosiaali-, terveyst- ja liikunta-ala	
Tutkinto-ohjelma Sosionomin tutkinto-ohjelma	
Työn tekijä Venla Saramäki	
Työn nimi Ohjaajan rooli montessoripäiväkodissa	
Päiväys	22.11.2020
Sivumäärä/Liitteet	28/4
Ohjaaja Marjaana Tuovinen	
Toimeksiantaja Pumpputorin päiväkoti, Kuopion kaupunki	
Tiivistelmä	
<p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millainen ohjaajan rooli on montessoripäiväkodissa ja mitkä tekijät siihen vaikuttavat. Lisäksi tutkittiin, millainen merkitys ohjaajan roolilla on lapsilähtöisyyteen sekä lapsen osallisuuden edistämiseen. Tutkimuksessa tarkasteltiin myös ohjaajan toimintaa montessoriympäristössä. Toimeksiantajana toimi kuopiolainen Pumpputorin päiväkoti, joka toteuttaa montessoripedagogiikkaa 3–6-vuotiaille lapsille.</p> <p>Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena, jossa tiedonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua ja havainnointia. Teemahaastattelu toteutettiin parihaastatteluna. Kohderyhmäksi valittiin neljä varhaiskasvatuksen opettajaa, joista kaksi on lisäksi suorittanut montessoriohjaajakoulutuksen. Haastattelun teemoina olivat lapsilähtöisyys, lasten osallisuuden edistäminen sekä montessoriympäristön vaikutus ohjaajan rooliin. Havainnointi suoritettiin päiväkodilla havainnoimalla ohjaajien vuorovaikutusta lapsiryhmässä. Havainnoinnin kohteena oli ohjaajien toiminta montessoriympäristössä, ohjaajien vuorovaikutus lasten kanssa sekä ohjaajien keskinäinen vuorovaikutus. Tutkimusaineisto analysoitiin teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä.</p> <p>Tutkimusaineiston perusteella saatiin selville, että montessoripäiväkodissa ohjaus on lapsilähtöistä ja lapsi on toiminnan keskiössä. Ohjaaja toimii päiväkodissa roolimallina lapselle ja opettaa hänelle monipuolisesti erilaisia taitoja, joita lapsi tarvitsee elämässään. Montessoriympäristössä materiaalit ovat lapsen saatavilla, mikä tukee lapsen osallisuutta ja itseohjautuvuutta. Lapselle on tarjolla hänen herkkyyksikautensa sopivaa toimintaa, ja lapsi voi valita mieluisan tekemisen oman kiinnostuksensa perusteella. Tavoitteena on, ettei lapsi enää lopulta tarvitse ohjaajan apua. Ohjaaja antaa lapselle aikaa ajatella ja tehdä itse sekä auttaa lasta oppimaan itseohjautuvaa työskentelyä ja ongelmanratkaisutaitoja. Ohjaajien tehtävä on kasvattaa lapsesta omatoiminen yksilö, joka kunnioittaa toisia ihmisiä. Tutkimuksen tuloksista nousi esille, että ohjaaja on kuitenkin aina lähellä, läsnä ja saatavilla, kun lapsi tarvitsee hänen apuaan.</p>	
Avainsanat herkkyyksikaudet, mallioppiminen, montessoripedagogiikka, montessoriympäristö, lapsen osallisuus, lapsilähtöisyys	

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Degree Programme in Social Services			
Author Venla Saramäki			
Title of Thesis The Role of an Instructor in Montessori Kindergarten			
Date	22 November 2020	Pages/Appendices	28/4
Supervisor Marjaana Tuovinen			
Client Organisation Pumpputori Kindergarten, the City of Kuopio			
<p>Abstract</p> <p>The purpose of this thesis was to study the role of the instructor in Montessori kindergarten and what factors affect the role. In addition, this research studied how the role of the instructor affects child-oriented learning and improving the involvement of a child. This research also looked at the behavior of the instructor in the Montessori environment. The client organization was Pumpputori Kindergarten in Kuopio, which provides Montessori pedagogy for children between ages 3 to 6.</p> <p>The research method was qualitative. The research material consists of a thematic interview and observation. The thematic interview was carried out as a pair interview in Pumpputori kindergarten. Four early childhood education teachers were interviewed. Themes of the interview were child-oriented learning, improving child involvement and the Montessori environment's effect on the role of the instructor. The themes of the observation were observing the instructor's interaction with children and the other instructors, as well as the behavior of the instructors in the Montessori environment. The results of the research were analyzed by theory-based content analysis.</p> <p>According to the results the teaching in Montessori kindergarten is child-oriented and the child is in the center of the activities. The instructor is a role model for children and teach them diversely skills that they will need in their future life. In Montessori environment all the material is easily available for children which improves children's involvement and self-directed work. There are plenty of activities available for children's own sensitive periods in the Montessori environment and children can choose the activity based on their own interests. The aim is to make the instructor needless at some point. The instructor gives children time to think and do by themselves and children are taught to learn self-directed work and to develop problem-solving skills. The aim of the guidance in the Montessori pedagogy is to educate children to be independent human beings who respect other people. However, the instructor is always present and available when a child needs the instructor's help.</p>			
<p>Keywords child involvement, child-oriented, model learning, Montessori environment, Montessori pedagogy, sensitive periods</p>			

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	MONTESSORIPEDAGOGIIKKA JA SEN TOTEUTUMINEN KUOPIOSSA	6
2.1	Lapsihavainnointi montessoripäiväkodissa	7
2.2	Mallioppiminen lapsiryhmässä	7
2.3	Ohjaajana montessoriympäristössä	8
2.4	Montessoripedagogiikan soveltaminen	9
3	LAPSILÄHTÖISYYS VARHAISKASVATUKSESSA	11
3.1	Lapsilähtöisyyden edistäminen	11
3.2	Lapsilähtöisyys montessoripedagogiikassa	12
3.3	Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa	12
3.4	Lasten osallisuuden edistäminen	13
3.5	Ohjaajan ja lapsen välinen pedagoginen suhde	14
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	16
4.1	Teemahaastattelun suunnittelu ja toteutus	16
4.2	Teoriaohjaava sisällönanalyysi	17
4.3	Havainnoinnin suunnittelu ja toteutus	19
4.4	Eettisyys ja luotettavuus	19
5	TUTKIMUSTULOKSET	21
5.1	Ohjaajan roolin merkitys lapsilähtöisyyden edistämässä	21
5.2	Ohjaajan roolin merkitys lapsen osallisuuden edistämässä	23
5.3	Ohjaajan toiminta montessoriympäristössä	24
5.4	Ohjaajan roolin merkitys montessoripäiväkodissa	25
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	27
7	POHDINTA	31
	LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT	33
	LIITE 1: SAATEKIRJE	35
	LIITE 2: TEEMAHAASTATTELURUNKO	36
	LIITE 3: SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN	37
	LIITE 4: TUTKIMUSLUPA	38

1 JOHDANTO

Montessoripedagogiikka voi olla käsitteenä monelle tuttu, mutta pedagogiikka ja sen sisältö itsessään tuntematon. Suomessa on tällä hetkellä vain noin 50 montessoripäiväkotiä, joista suurin osa sijoittuu Etelä-Suomeen. Pohjoisin montessoripäiväkoti on Oulussa. (SML s. a. a.) Kuopiossa montessoripäiväkoteja on vain yksi. Montessoripedagogiikka ei siis ole vielä kovin laajalle levinnyt pedagogiikka Suomessa, jonka vuoksi onkin tärkeää lisätä siitä tietoisuutta. Montessoripedagogiikasta ja sen menetelmistä löytyy paljon tietoa internetistä ja kirjallisuudesta, mutta tässä opinnäytetyössä halutaan tuoda enemmän esille montessoripedagogiikan ohjausmenetelmiä. Ohjaajalla on selkeä rooli montessoripäiväkodissa, mutta kirjallisuudessa aiheesta kerrotaan vain muutamalla sivulla. Tutkimus on päätetty kohdistaa ohjaajiin ja heidän työhönsä, jotta aihe tulisi enemmän ihmisten ja etenkin varhaiskasvatushenkilöstön tietoisuuteen. Sosionomin työssä tarvittavat vahvuudet liittyvät myös varhaiskasvatuksessa tehtävään suunnitelmalliseen ja tavoitteelliseen työhön. Sosionomi tekee työtään asiakaslähtöisesti ja asiakkaan osallisuutta edistäen. Sosionomi tukee yksilön kasvua ja kehitystä ja edistää tasa-arvoisuutta sekä yhdenvertaisuutta. (ARENE 2017, 6–17.) Tutkimuksen tarkoituksena on auttaa lasten kanssa työskenteleviä sekä lasten vanhempia soveltamaan montessoripedagogiikan ajatuksia käytännössä.

Ohjaajan roolin esille tuominen on tärkeää, koska ohjauksella on suuri merkitys montessoripedagogiikan opetuksen ja toiminnan onnistumisessa. Oppimisympäristö ja montessorivälineistö yksinään ei anna lapselle kaikkia montessoripedagogiikan hyötyjä, vaan pedagogiikan onnistumiseen tarvitaan myös ohjaajaa. (Wilander 2018, 65.) Tutkimuksessa käytetään varhaiskasvatuksen opettajan sijaan käsitettä ohjaaja, koska Maria Montessorin mukaan aikuisella on erityinen rooli lapsen luonnollisen kehityksen ohjaajana, ei opettajana (Hayes ja Höynälänmaa 1985, 55).

Opinnäytetyö on toteutettu laadullisena tutkimuksena, ja sen tarkoituksena on selvittää, millainen on ohjaajan rooli montessoripäiväkodissa ja mitkä tekijät siihen vaikuttavat. Tutkimuksessa pyritään löytämään vastaus tutkimuskysymykseen teemahaastattelun sekä havainnoinnin avulla saadusta aineistosta. Teemahaastatteluaineisto analysoidaan teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä. Montessoripedagogiikan lapsilähtöisellä ohjausmenetelmällä on suuri merkitys lasten osallisuuden edistämisessä. Lasten osallisuudesta ja sen edistämisestä on puhuttu jo pitkään. Se on edelleen hyvin ajankohtainen aihe, jota tulisi yhä edistää.

Opinnäytetyön toimeksiantaja on kuopiolainen Pumpputorin päiväkoti, jonka toiminta-ajatus on perustunut montessoripedagogiikkaan vuodesta 2006 lähtien. Pumpputorin päiväkodissa on kaksi lapsiryhmää, joissa molemmissa on noin 20 3–6-vuotiasta lasta. Päiväkodissa työskentelee varhaiskasvatuksen opettajia ja varhaiskasvatuksen lastenhoitajia. Tutkimuksen aikana havainnoitiin molemmissa ryhmissä ohjaajan roolia, ohjaajan vuorovaikutusta lasten kanssa, sekä ohjaajan toimintaa montessoriympäristössä. Teemahaastatteluun osallistui kaksi montessoriohjaajaa sekä kaksi varhaiskasvatuksen opettajaa.

2 MONTESSORIPEDAGOGIIKKA JA SEN TOTEUTUMINEN KUOPIOSSA

Varhaiskasvatustalaki takaa, että jokainen lapsi saa laadukasta varhaiskasvatusta. Lasten hoidon, kasvatuksen sekä opetuksen suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden varmistamiseksi varhaiskasvatustyksissä laaditaan lakisääteiset varhaiskasvatussuunnitelmat. (OPH 2019a, 9.) Kuopiossa varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen on otettu mukaan varhaiskasvatushenkilöstön lisäksi myös paikalliset lapset ja heidän vanhempansa. Kuopion kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma on hyväksytty vuonna 2019 ja sitä noudattavat kaikki Kuopion varhaiskasvatustyksiköt. Lisäksi päiväkodeilla on omat ryhmävasut, eli ryhmää koskeva varhaiskasvatussuunnitelma. Kuopion varhaiskasvatustyksissä lapset otetaan mukaan toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja toiminnan arviointiin. Varhaiskasvatushenkilöstön tehtävänä on huolehtia, että jokainen lapsi saa mahdollisuuden vaikuttaa ja osallistua. (OPH 2019b, 7, 24.)

Kuopion kaupungin varhaiskasvatuksen arvot ovat luottamuksellisuus, palveluhenkisyys sekä lasten ja vanhempien osallisuus. Varhaiskasvatuksen yleiset tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtopedagogisia varhaiskasvatustyksiköitä. Kuopiossa tarjotaan kunnallisena päiväkotitoimintana montessoripedagogiikkaan pohjautuvaa varhaiskasvatusta Pumpputorin päiväkodissa. Tämän päiväkodin arvoperustana on lapsen ainutkertaisuus sekä toisten ihmisten kunnioittaminen. (OPH 2019b, 56.)

Pumpputorin päiväkotitoiminta on idyllinen, vuonna 1862 valmistunut puurakennus. Vuonna 1896 rakennukseen perustettiin Kansanlastentarha, joka oli Kuopion vanhin päiväkotitoiminta. Sittemmin nimeksi on tullut Pumpputorin päiväkotitoiminta, ja sen toiminta-ajatus on perustunut montessoripedagogiikkaan vuodesta 2006 lähtien. Samaan aikaan päiväkodissa alettiin tarjoamaan myös esiopetusta. Pumpputorin päiväkodissa on kaksi ryhmää, joissa molemmissa on noin 20 lasta. (Kuopio, s. a.) Montessoripäiväkodissa lapset ovat iältään 3–6-vuotiaita (SML s. a. a). Pumpputorin päiväkodissa työskentelee neljä varhaiskasvatuksen opettajaa ja kolme varhaiskasvatuksen lastenhoitajaa. Varhaiskasvatuksen opettajista neljällä on lisäksi esiopettajan pätevyys ja kaksi on suorittanut montessoriohjaajakoulutuksen. Molemmissa päiväkotiryhmissä on yksi montessoriohjaajakoulutuksen suorittanut varhaiskasvatuksen opettaja.

Jokaisessa montessoriryhmässä tulee olla vähintään yksi montessoriohjaajakoulutuksen saanut ohjaaja. Varhaiskasvatuksen parissa työskentelevillä montessoriohjaajilla tulee lisäksi olla jokin muu varhaiskasvatukseen vaadittava koulutus, esimerkiksi varhaiskasvatuksen opettajan pätevyys. Koska montessoriohjaajan koulutus edellyttää varhaiskasvatuksenopettajatutkinnon lisäksi lisäopintoja, voi sillä olla positiivinen vaikutus montessoriohjaajien sitoutuvuuteen omaan työhönsä. He ovat koulutuksen myötä sisäistäneet montessoripedagogiikan arvot, ja heillä on motivaatiota kehittää itseään ja työtään. (Wilander 2018, 30, 65.)

2.1 Lapsihavainnointi montessoripäiväkodissa

Montessoripedagogiikassa arvostetaan ohjaajan aktiivisuuden sijaan lapsen aktiivisuutta (Montessori 1967, 149). Lapsi on toiminnan keskiössä saaden kasvaa ja kehittyä oman luontaisen rytminsä mukaan. Lapsi tutkii aktiivisesti ympäristöään, kokeilee asioita tehden itse sekä yhdessä muiden kanssa. Ohjaajan rooli on puolestaan ulkoisesti passiivinen, mutta sisäisesti aktiivinen. (SML s. a. b.) Ennen kuin ohjaaja voi olla ulkoisesti passiivinen, tulee hänen neuvota lapsille montessorivälineiden käyttötarkoitus (Montessori 1949, 160). Kun lapset ovat syventyneet tekemiseen, voi ohjaaja keskittyä havainnoimaan lasten toimintaa montessoripäiväkodin arjessa. Ohjaaja kirjaa havainnoimiaan asioita ylös, ja pystyy niiden pohjalta suunnittelemaan pedagogista toimintaa. Havainnoinnin avulla ohjaaja pääsee tutustumaan lapseen ja hänen kehitykseensä syvemmin. (SML s. a. b.)

Ohjaajalla on ulkoisesti passiivisesta roolistaan huolimatta useita vastuutehtäviä. Hänen vuorovaikutuksensa lasta kohtaan on harkitsevainen, hienotunteinen ja moninainen. Ohjaaja tekee havaintoja lapsesta sekä hänen tarpeistaan. Näin ohjaaja tekee päätöksen, tarvitseeko hänen mennä lapsen luokse, antaako lapsen olla itsekseen, puhuuko hän lapselle vai onko hän puhumatta. (Montessori 1967, 149–150.) Taito olla puuttumatta tiettyihin tilanteisiin tai lasten tekemisiin vahvistuu käytännön kokemuksen myötä (Montessori 1949, 170). Ollakseen hyvä roolissaan, ohjaajan täytyy kehittää itseään ja opetella havainnoimaan lasten toimintaa. Ohjaaja voi opetella yleisiä montessoripedagogiikan periaatteita kirjasta, mutta vasta käytännön kokemuksen myötä hän oppii oivaltamaan yksilöiden erilaisia tarpeita. (Montessori 1967, 152.) Maria Montessori korosti, että ohjaajan ei pidä asettaa itseään lapsen yläpuolelle, vaan lapsi on ikään kuin ohjaajan työnantaja, ja lapsi määrittää oman oppimisensa ja kehityksensä aikataulun. Montessoripedagogiikassa aloitteen tekee aina lapsi ja ohjaajan tehtävänä on tukea lasta hänen itsensä kehittämisprosessissa. (Parkkonen 1991, 37–38; AMI s. a.)

Lapset peilaavat aikuisen toimintaa ja ottavat heistä mallia, joten ohjaajan omalla toiminnalla on tärkeä merkitys lapsen mallioppimisessa. Lapset reagoivat aikuisen tunnetiloihin sekä äänensävyyn, joten ohjaajan tulee kiinnittää omaan toimintaansa huomiota. Hän voi omalla positiivisella ja innostuneella asenteella saada lapset kokeilemaan uutta toimintaa. Ohjaaja kannustaa lasta kohti lapsen saavutettavissa olevia tavoitteita ja kuuntelee, mitä lapsella on kerrottavaa. Ohjaajan on tärkeää luoda lapseen arvostava yhteys, ja heidän välisensä kunnioituksen on oltava molemminpuolista. Ohjaajan tehtävänä on ohjata ja kannustaa lasta sen sijaan, että käskisi ja kieltäisi lasta. (Saukkola ja Laane 2017, 88–91.)

2.2 Mallioppiminen lapsiryhmässä

Montessoripedagogiikassa on tyypillistä, että lapsiryhmässä on eri-ikäisiä lapsia. Varhaiskasvatuksessa lapsiryhmässä on yleensä 3–6-vuotiaita. (Wilander 2018, 22.) Minnesotan yliopistossa tehdyssä tutkimuksessa haastateltava kertoi pitävänsä montessoripedagogiikassa muun muassa siitä, että ryhmässä on eri-ikäisiä lapsia. Haastateltava toi esille ryhmän tuomia hyötyjä lapsille. Ryhmä, jossa on eri-ikäisiä lapsia, luo monia mahdollisuuksia vertaisoppimiseen sekä mallintamiseen. Yhdessä valmistellun ympäristön kanssa nämä piirteet ovat välttämättömiä sellaisen ympäristön kehittämiseksi, jossa lapsi

luonnollisesti keskittyy tekemiseen ja jossa lapset tekevät yhteistyötä mielekkäissä sekä käytännöllisissä tehtävissä. (Christensen 2016, 41.)

Maria Montessorin mukaan lasten erottelu iän mukaan on yksi julmimmista ja epäinhimillisimmistä asioista, jonka lapselle voi tehdä. Se rikkoo lasten sosiaalisia sidoksia tai jättää ne puutteelliseksi. Kouluissa lapset erotellaan iän mukaan, joka on Montessorin mukaan perustavanlaatuinen virhe. Montessori sanoo sen olevan keinotekoinen eristyneisyys, joka estää sosiaalisen mielen kehittymisen. (Christensen 2016, 41.) Suomessa montessoripäiväkodeissa on 3–6-vuotiaita tyttöjä ja poikia samassa ryhmässä. Eri-ikäisten lasten oleminen samassa ryhmässä mahdollistaa sen, että nuoremmat lapset voivat ottaa mallia vanhemmista lapsista ja vanhemmat lapset voivat puolestaan auttaa nuorempia. (SML s. a. a.)

2.3 Ohjaajana montessoriympäristössä

Lapsen ei oleteta osaavan toimia montessoriympäristössä itsenäisesti heti päiväkodin aloitettuaan. Lapsen tulee antaa rauhassa tutustua ympäristöön ja ohjaajan tulee havainnoida mihin asioihin lapsi kiinnittää huomionsa. Sen pohjalta ohjaaja tarjoaa lapselle tekemistä. Ohjaaja auttaa lasta harjoitteluun uuden asian oppimista. Kaikki lapset eivät siis osaa itse ohjautua tekemisen pariin heti alussa, mutta ajan myötä lapsi osaa jo itse valita tekemisen oman mielenkiintonsa mukaan. (Wilander 2018, 90.)

Lapset ovat kiinnostuneita siitä, mitä aikuiset tekevät. Ohjaajalla onkin tärkeä tehtävä innostaa lasta toimimaan. Ohjaajan on oltava rauhallinen ja tehtävä liikkeet hitaasti, jotta lapsi ehtii huomata kaikki ohjaajan tekemät vaiheet ja yksityiskohdat. Näin lapsen mielenkiinto pysyy yllä. (Montessori 1936, 72.) Ohjaaja on niin sanotusti linkki lasten ja montessoriympäristön välillä. Montessoripedagogiikassa edesautetaan lasten aktiivisuutta ja pitkäkestoista toimintaa, jossa lapset saavat itse valita tekemisen. Ohjaajan tulee osata tarjota lapselle tarpeeksi vaativia tehtäviä, jotta lapsi ei pitkästy, vaan hänen taitonsa kehittyisivät. Ohjaajan ei tulisi tarjota lapselle myöskään liian vaativia tehtäviä lapsen herkkyykskauteen nähden, koska epäonnistuessaan lapsi lannistuisi. (Montessori 1967, 150–152.)

Montessoripäiväkodissa lapset työskentelevät muun muassa työskentelymatoilla. Työskentelymatto mahdollistaa lapselle oman henkilökohtaisen tilan ja rauhoittaa oppimisympäristöä, kun leikki ei leviämätön ulkopuolelle. (Wilander 2018, 29.) Matot säilytetään rullalla niille varatussa paikassa. Maton avaaminen leikkiä varten ja maton rullaaminen leikin päätteeksi on yksi käytännön elämän tehtävistä, mitä lapset harjoittelevat montessoripäiväkodissa. (Parkkonen 1991, 31.)

Ohjaajan on tärkeä havainnoida lapsen herkkyykskausia osatakseen tarjota lapsen herkkyykskauteen sopivaa toimintaa. 3–6-vuotiaiden tärkeimmät herkkyykskaudet ovat liikkeen koordinaatio, aistien hienosäätö, kielellinen kehitys, sosiaaliset suhteet ja järjestys. Montessoriympäristössä on tarjolla lapsen herkkyykskausiin sopivia montessorivälineitä, joista lapsi voi vapaasti valita oman mielenkiintonsa ja sisäisen oppimisen halunsa mukaista tekemistä. Kaikkiin edellä mainittuihin herkkyykskausiin löytyy erilaisia montessorivälineitä, mutta herkkyykskausia tukevat myös käytännön elämän työt. Kielellistä

kehitystä tukee muun muassa lukemisen ja kirjainten opetteluun lisäksi vuorovaikutustilanteet. Vuorovaikutustilanteet opettavat lapsille myös sosiaalisia taitoja, kuten esimerkiksi kohteliaisuutta ja toisten työrauhan kunnioittamista. (Wilander 2018, 88–89.)

Saadakseen onnistumisen kokemuksia ja voidakseen tehdä asioita itsenäisesti, lapsen täytyy saada olla ympäristössä, jossa hänen on helppo toimia vapaasti sekä omatoimisesti. Toimiakseen itsenäisesti ilman jatkuvaa ohjaajan apua, ovat kaikki tavarat, materiaalit, pelit sekä lelut helposti saatavilla lapsen tasolla avohyllyillä. Ohjaaja näyttää ensin lapselle toimintamallia, jonka jälkeen lapsi osaa jatkaa työskentelyä itsenäisesti tai yhdessä muiden lasten kanssa. Maria Montessori korosti, että jokainen turha apu on este lapsen kehitykselle. Lapsen kanssa tehdään asioita, mutta niitä ei tehdä lapsen puolesta. (SML s. a. b.)

Ohjaajan tehtävänä on valmistella oppimisympäristö, ja huolehtia sen kauneudesta, esteettisyydestä ja siisteydestä. Montessorivälineet järjestetään eri aihealueittain siten, että niistä tulee looginen kokonaisuus. Välineet ja materiaalit ovat aina samassa paikassa, jotta lapset löytävät ne helposti ja osaavat palauttaa oikeille paikoilleen. (Wilander 2018, 28–29.) Vaikka ohjaajan tehtävä on valmistella ympäristö, on lasten tehtävä siivota omat jälkensä tekemisen päätyttyä (SML s. a. b.).

Lapsella on vapaus toimia montessoriympäristössä itsenäisesti ilman ohjaajan puuttumista tekemiseen. Vapauden rajana on vastuu. Lapsi voi toimia ympäristössä itsenäisesti, kunhan hän noudattaa yhteisiä sääntöjä, tekee valitsemansa työn loppuun ja palauttaa työn omalle paikalleen. Toimiessaan oikeanlaisessa ympäristössä tarkoitustenmukaisten materiaalien kanssa, lapsi nauttii tekemisestä ja hänelle syntyy luontainen itsekuri. Tämä edesauttaa lapsen kehittymistä vastuuntuntoiseksi kansalaiseksi. (Hayes ja Höynälänmaa 1985, 57–58.)

Yksi ohjaajan arvokkaista tehtävistä on huolehtia lasten pitkäkestoisesta leikistä. Ohjaaja, kuten ei lapsikaan, saa mennä häiritsemään toisen lapsen toimintaa. Ohjaajan tehtävänä on lasten keskinäisen vuorovaikutuksen ohjaaminen siten, että lapset oppivat olemaan keskeyttämättä toisten toimintaa. (Montessori 1967, 152.) Ohjaajan on opetettava lapsiryhmälle hyväksytyt ja kielletyt käytösmallit. Lapselle kannattaa opettaa hyvien ja huonojen käytösmallien tunnistaminen jo pienenä. Lapsiryhmälle opetetaan toisten keskittymisen häiritsemisen olevan epäkohteliasta. Lapsen halutaan tunnistavan ei hyväksytyt käytösmallit, jotta hän toimisi muita ihmisiä kohtaan kunnioittavasti ja kohteliaasti. (Hayes ja Höynälänmaa 1985, 58.)

2.4 Montessoripedagogiikan soveltaminen

Maria Montessori aloitti pedagogiikkansa hyödyntämisen aluksi moniongelmaisten lasten kanssa. Montessoripedagogiikasta huomattiin olevan hyötyä terveiden lasten lisäksi myös kehitysvammaisille lapsille. Suomessa pedagogiikkaa on sovellettu jopa mielenterveyskuntoutujien asumispalveluyksiköissä. Montessoripedagogiikan avulla on kehitetty myös autististen oppilaiden vuorovaikutustaitoja. Sitä on sovellettu maailmalla myös muistisairaiden hoidossa. Montessoripedagogiikkaa voi siis hyödyntää monilla eri toiminta-alueilla. (Wilander 2018, 108–116.)

Suomessa on tutkittu, että suurin osa montessoripäiväkodin käyneistä lapsista osaa lukea jo ennen kouluun menoa. Lapset oppivat päiväkodissa myös hyviä tapoja, toisten kunnioittamista sekä arvostavaa vuorovaikutusta. (Wilander 2018, 63–64.) Minnesotassa tehdyssä tutkimuksessa todettiin montessoripedagogiikan olevan ratkaisu moniin maailmalla oleviin ongelmiin (Christensen 2016, 42).

3 LAPSILÄHTÖISYYS VARHAISKASVATUKSESSA

Fröbeliläisessä pedagogiikassa, jossa suomalaisen varhaiskasvatuksen historialliset juuret ovat, korostettiin ohjaajan ja lapsen yhdessä työskentelyn lisäksi lapsen itseohjautuvaa leikkiä. Ohjaaja toki ohjasi didaktista toimintaa, mutta lapsen vapaan leikin aikana ohjaaja pysytteli taka-alalla havainnoimassa lapsen toimintaa. Havainnoinnin pohjalta ohjaaja pystyi suunnittelemaan lapsille sopivaa toimintaa. Tällöin lasten niin sanottu kuuleminen tapahtui havainnoiden, lasten tietämättä. (Hujala ja Turja 2011, 43.)

1970-luvulla uusi päivähoitolaki painotti hoidollisuutta ja uudet oppimiskäsitykset nousivat valtaan. Behavioristinen didaktiikka nousi suosioon, ja lasten toimintaa alettiin ohjaamaan aikuisjohtoisesti. Erilaisista pedagogiikoista keskusteleminen jäi vähäiseksi, ja kouluissa tehtiin valtakunnallisesti selkeää oppiainejako ja opetuksesta tuli toimintatuokiokeskeistä. Tällaista kasvatustajatteluja jatkui 1990-luvulle, kunnes lapsen ja aikuisen välistä valtasuhdetta lähdettiin tietoisesti muuttamaan. Lasten haluttiin olevan aktiivisia ja oma-aloitteisia, ja heidän haluttiin olevan vuorovaikutuksessa niin sosiaalisen kuin fyysisenkin ympäristönsä kanssa. (Hujala ja Turja 2011, 43.)

3.1 Lapsilähtöisyyden edistäminen

Lapsen oikeuksien sopimus (60/1991) korostaa lapsen oikeutta tulla kuulluksi häntä itseään koskeissa asioissa (Asetus lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta 1991, §12). Valtakunnallista varhaiskasvatusta ohjaavissa asiakirjoissa on kirjoitettu lapsen olevan yksi vuorovaikutuksen osapuolista yhteisössään sekä aktiivisen tiedon ja maailmankuvan rakentajana (Hujala ja Turja 2011, 44). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa 2018 korostetaan Lapsen oikeuksien sopimuksen arvolähtökohtia. Näiden lisäksi perusteissa tuodaan esille lapsen mielipiteiden huomioon ottaminen ja kunnioittaminen sekä lapsen oikeus tulla kuulluksi hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Lapsella on myös oikeus osallistua oman ympäristönsä ja kasvatustoimintansa suunnitteluun ja arviointiin. (OPH 2019a, 19–27.)

Vaikka niin varhaiskasvatuksen kuin esiopetuksenkin opetussuunnitelman perusteissa on jo 2000-luvun alussa korostettu lapsen mukaan ottamista kasvatustapahtumiin, se ei ole kuitenkaan käytännön elämässä toteutunut kokonaan. Lapsikohtaisessa suunnitelmassa lasta koskevat asiat ovat usein edelleen aikuisen näkemyksiä lapsesta, eikä lapsen oma ääni tule aina kuuluviin. Teoreettisen kasvatustajattelu tasolla on alettu muuttamaan lapsen ja aikuisen välistä valta-asemaa, mutta aikuisten arki-käsitykset sekä kasvatuskäytännöt muuttuvat hitaasti. (Hujala ja Turja 2011, 44.)

1990-luvulla alettiin korostamaan lapsilähtöisyyttä ja jokaisen lapsen yksilöllisyyttä. Pedagogisen toiminnan tulisi olla lasten mielenkiintoa vastaavaa, jolloin se vahvistaisi lasten aloitteellisuutta sekä aktiivista tiedon saantia. Vielä 2000-luvulla lapsilähtöisyys on kuitenkin ymmärretty hieman vaihtelevasti. Osa varhaiskasvatuksen opettajista ajattelee, että toiminnan ollessa lapsilähtöistä, heidän oma osaa-

misensa ei pääse tarpeeksi esille. Haasteeksi on muodostunut pedagogisen toiminnan kahtiajakautuminen. Osa antaa lasten toimia itseohjautuvasti, eikä ohjaaja osallistu esimerkiksi vapaaseen leikkiin mukaan, vaikka lapsi voisi sitä tarvita. Toisaalla aikuiset puolestaan ohjaavat toimintaa, jolloin lapsilla ei ole paljoakaan vaikutusmahdollisuuksia. Ohjaajat voivat saada ideoita lasten mielenkiinnon kohteista oman suunnittelun pohjalle, mutta lasten ja ohjaajien vuorovaikutus sekä toiminnan yhteinen suunnittelu jää vähäiseksi. (Hujala ja Turja 2011, 45.)

3.2 Lapsilähtöisyys montessoripedagogiikassa

Lapsilähtöisyys on yksi montessoripedagogiikan tunnusmerkeistä. Lapsilähtöisyys näkyy siinä, että lapsi saa itse valita tekemisensä, jolloin motivaatio tekemiseen lähtee lapsesta itsestään. (Wilander 2018, 27.) Valinnanvapauden liittyy lapsen tietämys ympärillä olevista välineistä ja materiaaleista. Kun lapselle on esitelty montessorivälineitä ja hänelle on näytetty konkreettisesti niiden käyttötapa ja käyttötarkoitus, voi lapsi alkaa harjoittelemaan tekemistä itse. Lapsella tulee olla mahdollisuus tekemisensä toistamiseen. Toiston tulee olla vapaaehtoista ja rajoittamatonta lapsen taitojen kehittämiseksi. (Hayes ja Höynälänmaa 1985, 59.) Ohjaajan valmisteltua oppimisympäristön, voi lapsi vapaasti liikkua ympäristössä ja valita mieluisen tekemisensä. Tämä tukee lapsen itseohjautuvuutta sekä itsenäistymistä. (Wilander 2018, 29.)

Lapsilähtöisyys näkyy valinnanvapauden lisäksi lapsen itse määräämässä oppimisaikataulussa. Lapsi alkaa toistaa tiettyä toimintaa oman herkkyyuskautensa mukaan ja kun hän on sisäistänyt ja oppinut taidon, hän lopettaa kyseisen välineen käytön. Tämän on huomattu olevan varmempi tapa oppia uusi taito, verrattuna ohjaajan määräämään aloitus- ja päättämisaikajakojaan. Lasten mielenkiinto montessorivälineitä kohtaan herättää halun kokeilla niitä. Mallioppiminen on myös tehokas keino uuden oppimiseen. Kun lapsi näkee toisen tekevän jotain tehtävää, hän haluaa kokeilla sitä itsekkin. (Hayes ja Höynälänmaa 1985, 59–60.)

Montessorivälineet ovat valittu lapsilähtöistä ohjausta ja lasten osallisuutta ajatellen. Kansainvälinen montessoriliitto A.M.I (*Association Montessori Internationale*) on tutkinut montessorivälineitä käytännössä ja valinnut montessorivälineet seuraavien kriteerien mukaisesti: lapset valitsivat ja käyttivät niitä mielellään, ne kannustivat lapsia vapaaehtoiseen tekemisen toistamiseen ja ne edistivät lasten kokonaisvaltaista kehitystä. Tiettyä montessorivälinettä on vain yksi kappale jokaisessa ryhmätilassa. Tämä selkeyttää lapsen valintaa opettaen samalla oman vuoron odottamista. (Hayes, Höynälänmaa 1985, 60–61.) Montessoriryhmässä tehdään myös käytännön elämän tehtäviä lapsen omatoimisuutta lisäten. Lapsi saa lisäksi suunnitella sekä ohjata omaa toimintaansa, ollen oman elämänsä aktiivinen vaikuttaja. (SML s. a. b.)

3.3 Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa

Lapsen osallisuus voi olla lyhyt- tai pitkäkestoista. Lyhyisiin, kertaluontoisiin toimintoihin lapsen on helppo vaikuttaa, esimerkiksi mitä lauluja lauletaan aamupiirissä. Kauaskantoisiin, pysyviin päätöksiin, esimerkiksi pihapiirin suunnitteluun, on lasten hankalampaa päästä osalliseksi. Mitä suurempi päätös

on, sitä pienempi mahdollisuus lapsella on vaikuttaa. Lapsen vaikutusmahdollisuuksien määrä riippuu lapsen iästä ja kehitystasosta. (Hujala ja Turja, 50–51.)

Osallistuakseen ja ideoidakseen toimintaa, täytyy lapsella olla riittävästi tietoa muun muassa omasta roolistaan yhteisössä, yhteisön toiminnan tavoitteista, sekä käytössä olevista materiaaleista ja välineistä. Tässä tilanteessa ohjaajalla on tärkeä rooli antaa lapselle tarvittavaa tietoa näistä asioista siten, että lapsi osaa vastaanottaa sekä ymmärtää tiedon. Kaikissa päiväkodeissa materiaalit ja välineet eivät ole lapsen saatavilla. Ne voivat olla lukkojen takana, eri huoneissa tai muulla tavoin lapsen ulottumattomissa. Jos materiaalit ovat kaapin ovien takana piilossa, lapsi ei välttämättä edes tiedä niiden olemassaolosta. (Hujala ja Turja 2011, 51.) Montessoripäiväkodissa lasten osallisuutta edistää oppimisympäristö, jossa tarvittavat välineet ovat lasten saatavilla ja huonekalut on mitoitettu lasten tasolle. Tavarat ovat aina samassa paikassa, joten lapsi löytää tarvitsemansa tavaran helposti. (Wilander 2018, 28–29.)

3.4 Lasten osallisuuden edistäminen

Pienten lasten osallistaminen ja osallisuus tapahtuu pienissä vuorovaikutustilanteissa yleensä kotona tai varhaiskasvatuksessa, joissa he tulevat kuulluksi ja saavat itse vaikuttaa. Kotona ja varhaiskasvatuksessa lapsen tulisi voida kokea olevansa toimija omassa elämässään ja samalla tuntee itsensä osaksi yhteisöä. Lapsen mahdollistaminen olla osallisena yhteisössään osoittaa luottamusta lasta kohtaan. Osallisuutta lisäämällä lapsi voi kehittää osaamistaan. Osallisuuden myötä lapsen metakognitiiviset taidot lisääntyvät, eli hänen kykynsä ajatella omaa ajatteluaan kasvaa. Näin käsitys omasta itsestä tulee lapselle selkeämmäksi ja hänen itseluottamuksensa vahvistuu. Lapsen ollessa vuorovaikutuksessa oman yhteisönsä jäsenten kanssa hänen sosiaaliset taitonsa kehittyvät. Samanaikaisesti lapsi on kuitenkin vielä riippuvainen muista henkilöistä. Ympäristössä, jossa lapsi saa vaikuttaa saaden myös tukea muilta yhteisön jäseniltä, lapsi voi kokea olevansa yhteisölle arvokas, vaikka onkin vielä lapsi. (Hujala ja Turja 2011, 47–52.)

Mitä enemmän lapsi kokee voivansa vaikuttaa omaan toimintaansa, esimerkiksi ideoimalla ja tekemällä aloitteita, sitä enemmän hän kokee osallisuuden tunnetta. Lapsi kokee tulevansa kuulluksi saadessaan vaihtoehtoja, joista hän voi valita itselleen mieluisimman. Toteuttaessa lapsen ideoimia toimintoja, lapsi saa olla itse toimijana ja ohjaajan rooli muuttuu enemmänkin lasta avustavaksi. (Hujala ja Turja 2011, 50.) Tilanteet, joissa lapsi pääsee vaikuttamaan omiin henkilökohtaisiin asioihinsa, on yleensä päätöksiä siitä, mitä hän syö, juo tai leikkii. Varhaiskasvatuksen henkilökunta voisi kuitenkin osallistaa lapsia myös laajempiin yhteisöä koskeviin asioihin, kuten esimerkiksi päiväkodin pihapiirin suunnitteluun. (Yli-Heikkilä 2017.)

Kokiessaan saavansa osallistua päätöksentekoon ja saadessaan tasavertaista kohtelua, lapsi tuntee yhteenkuuluvuuden tunnetta. Hän tuntee olevansa hyväksytty ja oikeutettu vaikuttamaan omassa yhteisössään. Lapsi kokee tullessa kuulluksi. Lapsen ollessa tietoinen näistä asioista, se lisää hänen voimaantumisen tunnettaan sekä itsetuntoaan. (Hujala ja Turja 2011, 52.) Jos lapsen keksimää ideaa

ei voida toteuttaa, tulee se perustella lapselle niin, ettei lapsi koe ideansa olleen huono (Saukkola ja Laane 2017, 91).

Mikäli lapsen ajattelu- tai kommunikointikyky on rajoittunut, tulee lapsen osallisuutta tukea muilla kommunikaatiomenetelmillä. Apuna voivat olla muun muassa erilaiset kuvat, toiminnan dokumentointi ja huomion kiinnittäminen ympäristön esillepanoon. Varhaiskasvatuksen opettajan tulee olla perehtynyt erilaisiin kommunikaatiomenetelmiin, jotta kaikkien lasten osallisuus on yhdenvertaista. Näin voidaan vahvistaa jokaisen yksilön osallisuutta. (Hujala ja Turja 2011, 52.)

Varhaiskasvatuksen työkentällä lasten osallisuuden edistämistä on myös vastustettu. On sanottu, ettei lapsi ole vielä kykeneväinen vaikuttamaan omiin asioihinsa. Ohjaaja voi myös pelätä auktoriteettinsa olevan uhattuna, jos lapset saavat osallistua päätösten tekoon. Lapsen osallisuuden edistämisen muuttaminen positiiviseksi kehitysajatuksiksi täytyy lähteä aikuisten ajattelutapojen ja asenteiden muutoksesta. Kun asennetasolla on saatu muutettua lasten osallisuus positiiviseksi asiaksi, voidaan tätä alkaa vahvistamaan myös käytännön työkentällä. (Hujala ja Turja 2011, 53.) Myös montessoripedagogiikassa painotetaan muutoksen tekemistä ensin ohjaajan omassa ajattelutavassa (Montessori 1936, 81). Ohjaajan tulee pystyä nauttimaan lasten saavutuksista ja heidän ilostaan. Jos ohjaaja ei saa iloa lasten onnistumisista ja saavutuksista, voi työ lasten parissa käydä raskaaksi. (Hayes ja Höynälänmaa 1985, 55.)

Ohjaajalla on lapsen osallisuuden edistämässä tärkeä rooli. Lasten suunnitteleminen ja ideoimien toimintojen toteuttaminen vaatii ohjaajalta heittäytymiskykyä ja uskallusta kokeilla uusia asioita lasten kanssa. Ohjaajan yhteistyö lasten vanhempien kanssa on myös suurella roolilla. Ohjaajan on hyvä keskustella vanhempien kanssa myös kotona toteutettavasta lasten osallisuuden edistämisestä. Osallisuutta tukee, kun varhaiskasvatuksessa ja kotona toteutetaan samaa toimintatapaa. (Hujala ja Turja 2011, 53.) Vanhemmille on hyvä selventää, että lapsen osallisuuden edistäminen kotona tarkoittaa vuoropuhelua ja neuvottelua lapsen ja vanhempien välillä, eikä sitä, että lapsella on päätösvalta häntä koskevissa asioissa. Kasvatus ei ole lapsen kannalta toimiva, jos lapsi saa itse päättää kaikesta, eikä selkeitä aikuisen asettamia rajoja ole. Lapsi harjoittelee vasta elämää, joten hän tarvitsee ohjaajan tukea ja apua muun muassa oman toimintansa ohjaamisessa ja itsesäätelyssä. Ohjaajan tehtävä on muodostaa lapsen elämään selkeitä rutiineja ja rajoja. Näin lapsi ymmärtää, ettei hän ole itse päättämässä asioista, vaan hän on yhteisön jäsen, jossa toisten ihmisten tunteet ja tarpeet on otettava huomioon. (Saukkola ja Laane 2017, 90–91.)

3.5 Ohjaajan ja lapsen välinen pedagoginen suhde

Münsterin yliopistossa Saksassa on tehty tutkimus, jossa tutkittiin montessoripäiväkodin arkea. Tutkimuksessa lapset olivat pääosassa, mutta siinä kerrottiin myös ohjaajasta ja hänen roolistaan. (Jäger ja Clausen 2016.) Münsterissä tehdystä tutkimuksesta poimittiin ne kohdat, jotka ovat yhteneviä tässä tutkimuksessa saatujen tulosten kanssa.

Tutkimuksen haastateltavat kertoivat, että he pyrkivät saavuttamaan tasapainon lapsen kiintymyksen ja vapauden välillä. Ohjaajien tehtävä on antaa lapsille heidän tarvitsemansa läheisyys, mutta samalla kunnioittaa lapsen omaa tilaa ja vapautta tutkia omaa tietänsä. Tällöin lapsi on tarpeeksi vapaa saamaan uusia kokemuksia sekä keksimään itse ratkaisuja. Ohjaajan yhteys lapseen on kuin näkymätön lanka. Sitä ei voi nähdä, mutta lapsi tuntee sen ja se tunne antaa lapselle tukea. Ohjaajien tehtävänä on kertoa lapsille etukäteen yksilöä, ryhmää ja koko päiväkotia koskevat rajat ja säännöt, joiden puitteissa lapsi voi olla vapaa ympäristössään. On tärkeää havainnoida lapsia, kun he toimivat vapaasti montessoriympäristössä. Ohjaajien tarjoama tuki ja apu kuuluu heidän pedagogiseen toimintaansa, kuten myös ymmärrys, milloin pitää rauhoittaa lapsen toimintaa. (Jäger ja Clausen 2016, 18–20.)

Münsterissä tehdyssä tutkimuksessa ohjaajat kertoivat, että luotuaan luottamussuhteen lapseen, heidän tulee tarkoin miettiä sanansa ja tekonsa luottamuksen säilyttämiseksi. Tutkimuksessa todettiin ohjaajan olemuksen olevan ensimmäinen asia johon lapsi kiinnittää ohjaajassa huomionsa. Toisena huomio kiinnittyy ohjaajan tekemiseen ja vasta viimeisenä ohjaajan sanomisiin. (Jäger ja Clausen 2016, 20.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä opinnäytetyössä tehdyn laadullisen tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millainen ohjaajan rooli on montessoripäiväkodissa. Tutkimuksen aineisto kerättiin haastattelemalla ja havainnoimalla kohderyhmää. Kohderyhmä koostui neljästä varhaiskasvatuksen opettajasta, jotka työskentelevät kuopiolaisessa montessoripäiväkodissa. Kaksi kohderyhmään kuuluvasta ohjaajasta on suorittanut varhaiskasvatuksen opettajan tutkinnon lisäksi montessoriohjaajakoulutuksen.

Tutkimuskysymys on ”Millainen on ohjaajan rooli montessoripäiväkodissa?”. Teemahaastattelun pääteemoina olivat lapsilähtöisyys, lapsen osallisuuden edistäminen ja montessoriympäristön vaikutus ohjaajan rooliin. Teemahaastattelun vastausten tuloksia täydennettiin havainnoimalla ohjaajan roolia kahdessa eri montessoriryhmässä, ohjaajan toimintaa montessoriympäristössä sekä ohjaajan vuorovaikutusta lasten ja muiden ohjaajien välillä. Havainnointi valittiin täydentämään teemahaastattelua, jotta saataisiin laajempi näkökulma ja luotettavampi tulos tutkimuskysymykseen.

4.1 Teemahaastattelun suunnittelu ja toteutus

Aineistonkeruumenetelmäksi valittiin teemahaastattelu, koska työntekijöiden kanssa kasvotusten keskustelemalla saataisiin enemmän tietoa, kuin esimerkiksi kyselylomakkeen välityksellä. Teemahaastattelun myötä pystyttiin esittämään tarkentavia kysymyksiä, kun haastattelussa nousi esille jotain etukäteen suunnittelematonta. Teemahaastattelun avulla tutkija pyrkii lisäämään omaa ymmärrystään tietyistä teemasta eli aiheesta. Teemahaastattelussa keskustelu etenee tietyn teeman sisällä haastateltavan ehdoilla. Tutkija eli haastattelijaa voi esittää tarkentavia kysymyksiä tai lisäkysymyksiä tarpeen vaatiessa. Jotta tutkija voi laatia etukäteen haastattelun teemat, pitää tutkijalla olla jonkinlainen ennakkotieto tutkittavasta ilmiöstä. (Kananen 2017, 95–96.) Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelu, jossa keskustellaan etukäteen valittujen teemojen mukaan, mutta kaikkia kysymyksiä ei tarvitse esittää ja teemojen tai kysymysten järjestystä voi halutessaan muuttaa (Pitkäranta 2014, 92–93).

Teemahaastattelut toteutettiin parihaastatteluna. Toinen haastateltava pari oli varhaiskasvatuksen opettajat, jotka ovat suorittaneet montessoriohjaajakoulutuksen, ja toinen haastatteluun osallistuva pari oli varhaiskasvatuksen opettajat, jotka eivät ole suorittaneet kyseistä koulutusta. Haastatteluparin molemmat osapuolet olivat eri ryhmistä, joten näkökulmat saatiin yhtäaikaaisesti kummastakin ryhmästä. Haastattelun kohderyhmä sai saatekirjeen sekä teemahaastattelurungon etukäteen, jotta he pystyivät tutustumaan teemoihin ja kysymyksiin ennen haastattelua. Kaikki haastateltavat olivat tietoisia haastattelun nauhoittamisesta. Teemahaastattelun kysymykset oli jaoteltu teemoihin ja aseteltu niin, että niihin tulee avoin vastaus. Teemoja olivat lapsilähtöisyys, lapsen itseohjautuvuuden tukeminen, lapsen osallisuus ja sen edistäminen, oppimisympäristön vaikutus ohjaajan rooliin sekä ohjaajan rooli itsessään. Teemahaastattelurunkoa tehdessä valittiin sellaiset teemat, joista saataisiin vastaus tutkimuskysymykseen ja teemoja, jotka eivät suoranaisesti liittyneet ohjaajan rooliin, mutta joista

saataisiin näkökulmia tutkimuskysymykseen. Osa teemoista liittyy suoranaisesti lapsiin, mutta esimerkiksi lapsilähtöisyyteen ja lasten osallisuuden edistämiseen huomattiin ohjaajan roolilla olevan suuri merkitys. Jos jokin asia jäi haastattelun vastauksessa epäselväksi, esitettiin lisäkysymyksiä ja tarkennuksia heti teemahaastattelun aikana. Näin ollen saadut vastaukset olivat kattavia ja selkeitä.

Toinen haastattelu kesti noin 35 minuuttia ja toinen noin 40 minuuttia. Aineiston litterointi aloitettiin muutama päivä haastattelujen jälkeen. Molemmat haastattelut litteroitiin peräkkäisinä päivinä, ja aineiston analysointi aloitettiin litteroinnin jälkeen. Haastattelut litteroitiin sanatarkasti, murre sanat ja puhekielensanat mukaan lukien. Litteroinnista jätettiin kuitenkin pois esimerkiksi äänenpainot, ilmeet sekä eleet. Litteroitua aineistoa syntyi yhteensä 16 sivua. Koko haastattelu litteroitiin, mutta opinnäytetyön tuloksista jätettiin pois ne kohdat, jotka eivät vastanneet tutkimuskysymykseen. Litteroinnista sekä opinnäytetyön tuloksista jätettiin pois myös haastateltavien koodit, jotta tutkimuksessa ei tule ilmi, kuka on vastannut mitään. Teemahaastattelut toteutettiin lokakuussa 2020.

4.2 Teoriaohjaava sisällönanalyysi

Teemahaastattelun sisällönanalyysimenetelmäksi valikoitui teoriaohjaava sisällönanalyysi siksi, että teemahaastattelun teemat muodostettiin montessoripedagogiikan ohjaukseen liittyvistä teoreettisista käsitteistä. Nämä käsitteet liittyvät myös ohjaajan rooliin kautta tutkimuskysymykseen. Jo tutkimusta ja haastattelun teemoja suunniteltaessa tutustuttiin aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen ja aikaisempiin tutkimuksiin. Tutkimuksessa teemahaastatteluaineisto on analysoitu haastateltavien vastausten ja teoratiedon kanssa rinnakkain. Haastattelua analysoidessa tehtiin sisällönanalyysitaulukko, jonka perusteella tutkimuksen tuloksiin valitut teemat varmistuivat (TAULUKKO 1).

Vaikka teemahaastattelussa nousi esille uusia teemoja ja mielenkiintoisia keskustelunaiheita, ne jätettiin tästä tutkimuksesta pois, koska tutkimus ei ole pelkästään aineistolähtöinen. Teemahaastattelun vastausten analyysi ei pohjautu suoraan teoriaan, vaan teoria toimii apuna. Teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla litteroitu aineisto analysoitiin siis siten, että haastateltavien vastauksista pystyttiin löytämään yhtäläisyyksiä aiempaan teoratietoon. Tutkimuksella ei kuitenkaan pyritä testaamaan aikaisempia teorioita oikeaksi tai vääräksi, vaan valitsemaan aikaisemman tiedon pohjalta tietyt teemat analysoitavaksi. (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 81.)

TAULUKKO 1. Sisällönanalyysitaulukko

Alkuperäis ilmaus	Pelkistetty ilmaus	Ala-kategoria
...mennään kenenkin lapsen kiinnostuksien ja herkkyyksien sun muitten mukaan...	Herkkyyksikaudet	
...osa niistä lapsista osaa niinku ohjautua ite niihin hommiin, ne valitsee ite...	Kiinnostuksen kohteet	Lapsilähtöisyys
...se lapsen valinnanvapaus on aika vahva...	Valintamahdollisuudet	
...lapsen paras opettaja on toinen lapsi. Joku lapsi oppii itse tekemällä, joku lapsi oppii toista seuraamalla...	Vertaisoppiminen	Lasten osallisuus
...se etuhan meillä on ku meil on eri-ikäisiä lapsia...	Valmisteltu ympäristö	Oppimisympäristö
...lapset oppii myös vierestä toisen lapsen tekemistä katsomalla et aina siihen ei tarvi sitä aikuista...	Lapsihavainnointi	
...helpottaa ihan hirveesti työtä, ku ympäristö on valmiiks tehty...	Mallioppiminen	
...tavarat ku ovat täällä lasten tasolla...		Ohjaajan rooli
...aikuinen sais vaan istua ja havainnoida kun lapset toimii...		
...hienoo huomata jotenkin että ku sinä oot saanut sen tilanteen siihen että, oot saatavilla, mut lapsi ei tarvii enää aikuista...		
...sinä omalla esimerkillä näytät sen miten ollaan ryhmätilassa...		

4.3 Havainnoinnin suunnittelu ja toteutus

Tutkimustuloksen luotettavuuden tueksi teemahaastattelun rinnalle valittiin havainnointi. Päiväkodin molemmissa ryhmissä havainnoitiin ohjaajan roolia, ohjaajan vuorovaikutusta lasten ja muiden ohjaajien kanssa sekä ohjaajan toimintaa montessoriympäristössä. Havainnointitilanne oli suora havainnointi. Suorassa havainnoinnissa tutkija ei ole yhteisön jäsen, jolloin havainnoitavat henkilöt tiedostavat olevansa havainnoinnin kohteena. Se voi vaikuttaa heidän käyttäytymiseensä ja siten tutkimustulokseen. (Kananen 2014, 66.) Havainnoimalla on mahdollista saada ilmiöstä tietoa monipuolisesti, kunhan ilmiö on havainnoitavissa. Tutkimustulosten luotettavuus edellyttää sitä, että havainnoijalla on luottamuksellinen suhde havainnoitavaan kohderyhmään. (Kananen 2017, 83–85.) Täydentämällä teemahaastattelua havainnoinnilla, pystyttiin paremmin huomaamaan, näkyvätkö haastateltavien vastaukset myös käytännön työkentällä.

Olen suorittanut syventävän työharjoittelun Pumpputorin päiväkodissa, joten olin kohderyhmälle ennestään tuttu. Havainnoitavana olevat ohjaajat kertoivat, että on helpompaa olla havainnoinnin kohteena, kun he tuntevat havainnoijan ennestään. Ennen havainnointia kohderyhmälle kerrottiin, mitä aiotaan havainnoida. Läsnaoloni ryhmätilassa ei mielestäni muuttanut ohjaajien käyttäytymistä.

Havainnointilomaketta suunniteltaessa havainnointimenetelmänä käytettiin strukturoitua havainnointia. Strukturoidussa havainnoinnissa havainnoitavat aiheet on määritelty jo silloin, kun tutkimuskysymys on selvillä (Kananen 2014, 67). Havainnoinnin kohteet oli mietitty etukäteen, mutta teemahaastattelujen myötä havainnoinnin teemat selkiytyivät entisestään. Havainnoinnin teemat oli kirjoitettu etukäteen havainnointipäiväkirjaan, jotta varmasti havainnoidaan vaan sitä, mitä pitääkin. Teemoina olivat ohjaajan vuorovaikutus lasten sekä muiden ohjaajien kanssa sekä ohjaajan toiminta montessoriympäristössä. Päiväkodin tavallista arkea havainnoitiin aamupäivällä lasten vapaan leikin aikana.

Havainnointipäiväkirjaan kirjattiin ylös päivämäärä, kellonaika ja havainnoinnin pituus. Kahtena eri päivänä havainnoitiin yhteensä neljä kertaa, ja havainnoinnit kestivät viidestätoista kahteenkymmeneen minuuttiin. Kaikki tilanteet, joissa ohjaajat olivat vuorovaikutuksessa lasten tai muiden ohjaajien kanssa dokumentointiin havainnointipäiväkirjaan. Huomiota kiinnitettiin myös ohjaajien toimintaan montessoriympäristössä.

4.4 Eettisyys ja luotettavuus

Koska opinnäytetyö on toteutettu yhden kaupungin yhdessä päiväkodissa, tutkimustuloksia ei voi yleistää samankaltaisiksi kaikissa montessoripäiväkodeissa. Montessoripedagogiikan periaatteita tulisi kuitenkin noudattaa samalla tavalla jokaisessa montessoripäiväkodissa kaupungista tai maasta riippumatta. Tutkimuksen luotettavuutta lisää se, että montessoripedagogiikkaan liittyvistä tutkimuksista on löydettävissä todella paljon yhtäläisyyksiä tämän opinnäytetyön tulosten kanssa.

Opinnäytetyö on luotettava Kuopion alueen montessoripäiväkodin toiminnasta ja ohjaajan roolista, koska Pumpputorin päiväkoti on Kuopion ainoa montessoripäiväkoti. Tutkimukseen on osallistunut

päiväkodin neljä työntekijää. Tutkimuksen otanta on siis melko pieni, mutta koska haastattelin kahta montessoriohjaajakoulutuksen suorittanutta ohjaajaa, en tasavertaisuuden vuoksi halunnut ottaa enempää kuin kaksi varhaiskasvatuksen opettajaa haastateltavaksi. Päiväkodin tunnistettavuuden vuoksi voivat teemahaastatteluun vastanneet henkilöt tulla tunnistetuiksi. Aiheesta keskusteltiin ammattikorkeakoulun, päiväkodin johtajan sekä haastateltavien kanssa. Koulun puolelta olisi saatu lupa tehdä täysin anonyymi opinnäytetyö, jossa ei tule ilmi kaupunkia eikä toimeksiantajaa. Haastateltavat kuitenkin kertoivat, ettei heitä haittaa, jos he tulevat tunnistetuiksi.

Kohderyhmää pyydettiin kasvotusten osallistumaan tutkimukseen jo maaliskuussa 2020. Kohderyhmä suostui, mutta hyvän tutkimuskäytännön mukaista on lähettää saatekirje, joten heitä pyydettiin vielä saatekirjeellä osallistumaan tutkimukseen lokakuussa 2020. Saatekirjeessä kerrottiin muun muassa tutkimuksen tarkoituksesta ja tavoitteesta sekä tutkimusmenetelmistä (LIITE 1: Saatekirje). Kohderyhmälle kerrottiin tutkimukseen osallistumisen olevan vapaaehtoista ja heillä oli mahdollisuus halutessaan keskeyttää tutkimukseen osallistuminen. Haastateltavat olivat tietoisia, että teemahaastattelu nauhoitettiin ja havainnoinnin kohteena olevat tiesivät, että heitä havainnoitiin. Teemahaastattelussa keskusteltiin samoista teemoista molempien haastatteluparien kanssa, mutta heille esitetyt tarkentavat kysymykset olivat osittain erilaisia. Vaikka tarkentavat kysymykset eivät olleet samoja molemmissa teemahaastatteluissa, se ei aiheuttanut huomattavia eroja vastausten välillä.

Tutkimusta tehdessä on noudatettu sosiaalialan ammattietikkaa. Opinnäytetyötä varten ei ole kerätty minkäänlaisia henkilötietoja. Teemahaastattelun vastauksia on käsitelty nimettöminä, eikä haastateltavilta kysytty ikää, sukupuolta tai muutakaan henkilökohtaista tietoa. Opinnäytetyön tuloksissa teemahaastattelun vastauksiin ei ole merkitty koodeja, jotka vastaisivat tiettyä henkilöä. Näin ollen lukijat eivät teemahaastatteluun vastanneet voi yhdistää, kuka on vastannut mitään. Vaikka teemahaastatteluun vastanneet voivat tulla tunnistetuiksi, ei tiettyä vastausta pysty yhdistämään vastaajaan.

Opinnäytetyössä lähteinä on käytetty montessoripedagogiikan perustajan, Maria Montessorin, kirjoittamia kirjoja. Tämä lisää opinnäytetyön luotettavuutta, kun tutkimuksessa on käytetty teoretietoa, jonka on kirjoittanut pedagogiikan kehittäjä. Vaikka montessoripedagogiikka on syntynyt yli 100 vuotta sitten, pedagogiikan ydinsanoma on pysynyt samana. Eri maissa tehtyjen tutkimusten tuloksista voi päätellä, että pedagogiikkaa toteutetaan saman toimintaperiaatteen mukaan useissa eri maissa. Toistettavuus eli reliabiliteetti lisää tämän opinnäytetyön luotettavuutta.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimustulos koostuu aineistosta, joka on saatu teemahaastattelun ja havainnoinnin aineistoa analysoimalla. Teemahaastattelussa saatiin ohjaajien näkökulmaa siihen, millainen ohjaajan rooli on montessoripäiväkodissa ja havainnoinnin avulla nähtiin, millainen ohjaajan rooli käytännössä on. Tietoa saatiin kattavammin, kun yhdistettiin nämä tutkimusmenetelmät. Teemahaastattelu ennen havainnointia oli merkityksellinen, koska näin pystyttiin selventämään, mitä asioita havainnoidessa tulee ottaa huomioon. Opinnäytetyössä teemahaastattelusta saatua aineistoa täydennettiin havainnoinnin avulla.

5.1 Ohjaajan roolin merkitys lapsilähtöisyyden edistämisessä

Haastateltavat kertoivat, että uuden lapsen tullessa Pumpputorin päiväkotiin, hänelle opetetaan talon tavat ja kerrotaan, miten päiväkodissa toimitaan. Lapselle kerrotaan niin päiväkodin kuin ryhmänkin säännöt. Ohjaajat eivät oleta lapsen olevan omatoiminen ja osaavan ohjautua tekemisen pariin itse heti päiväkotiin tultuaan, vaan uusi lapsi tarvitsee tukea ja neuvoa sekä kannustusta itseohjautuvaan toimintaan. Kun montessoriympäristö ja talon tavat alkavat olla lapselle tuttuja, hän alkaa toimia itsenäisemmin. Lapselle opetetaan, ettei toisten lasten tekemistä saa häiritä tai keskeyttää. Kun lapsella on asiaa toiselle lapselle tai ohjaajalle, mutta hänellä on keskustelu kesken, lapsi asettaa kätensä henkilön olkapäälle, ja odottaa puheenvuoroaan. Myös toiset lapset ovat muistuttamassa, miten päiväkodissa toimitaan. Kun lapset tietävät päiväkodin tavat ja osaavat kunnioittaa toisten työrauhaa, ei ohjaajien tarvitse olla muistuttamassa niistä, vaan lapset voivat toimia päiväkodissa itsenäisesti ja lapsilähtöisesti.

Havainnoidessa montessoriryhmää ohjaajalla oli keskustelu kesken lapsen kanssa. Toisella lapsella tuli myös ohjaajalle asiaa, mutta lapsi näki ohjaajalla olevan keskustelu kesken. Lapsi meni ohjaajan vierele ja asetti käden ohjaajan olkapäälle. Hän jäi odottamaan, että ohjaaja lopettaa keskustelun toisen lapsen kanssa. Tästä tilanteesta pystyi päättämään, että lapsille on opetettu, että toisten meneillä olevaa keskustelua ei häiritä, vaan odotetaan omaa vuoroa.

Haastateltavat kertoivat ohjaavansa lasta omatoimiseen ja itseohjautuvaan työskentelyyn, eli he pyrkivät tekemään itsestään jossain vaiheessa tarpeettoman. Ennen kuin lapsi voi toimia itseohjautuvasti ja omatoimisesti, ohjaajat kertoivat opettavansa lapselle, miten asiat toimivat. Kun ohjaajat auttavat lasta, he eivät tee lapsen puolesta, eivätkä ainoastaan sanoita mallin näyttämistä, vaan näyttävät esimerkkiä konkreettisesti. Kun lapsi näkee asian tehtävän konkreettisesti, hän osaa esimerkin jälkeen kokeilla asiaa itse. Ohjaajat siis tarjoavat alkuun lapselle erilaista tekemistä, mutta jossain vaiheessa lapsi ei enää ole riippuvainen heidän avustaan.

Ohjaajat kertoivat useilla lapsilla olevan tietyt mielenkiinnon kohteet, ja lapsilla on sen myötä jo aamulla selkeä suunnitelma päivän tekemisistään. Tällaiset lapset ovat niin itseohjautuvia, että ohjaajan

apua ei välttämättä edes tarvita. Ohjaaja voi kuitenkin tarkistaa, mitä lapsi tekee ja hoituuko tekeminen ilman ohjaajan apua. Tällöin ohjaajalla jää aikaa kiinnittää huomionsa enemmän ohjausta tarvitseviin lapsiin.

Lapsilähtöisyys näkyy haastateltavien mukaan myös lapsen vapautena valita, työskenteleekö lapsi yksin, parin kanssa vai ryhmässä. Lapsi saa myös itse päättää työskenteleekö hän pöydän ääressä vai työskentelymaton päällä lattialla. Toinen lapsi ei voi tulla toisen työskentelymatolle, jos toiminnan aloittanut lapsi haluaa työskennellä yksin. Tämä opettaa lapsille toisen kunnioittamista ja oman tilan antamista. Mattojen päältä ei myöskään saa kävellä, mikä haastateltavien mukaan opettaa lapsille motorisia taitoja, kun mattoja pitää väistää ja kiertää. Myös pöydän ääressä tehtävät työt tehdään pienen maton tai tarjottimen päällä. Tarjottimen kantaminen avohyllyltä pöydän ääreen harjoittaa lapsen motorisia taitoja, kun lapsen pitää kantaa tarjotinta varovasti, ettei sen päällä olevat tavarat putoa. Ohjaajat kertoivat pitkäkestoisen työskentelyn olevan tärkeä osa montessoripedagogiikkaa ja sen vuoksi lapsi saa jatkaa leikkiään niin pitkään kuin haluaa, vaikka seuraavaan päivään asti. Silloin lapsen tulee laittaa nimilappu työskentelymaton päälle.

Ohjaajat kertoivat, että usein lapsen paras ohjaaja on toinen lapsi. Jos ohjaajalla on kesken lapsen auttaminen, ja toinen lapsi tulee pyytämään apua, voi ohjaaja sanoa, ettei vielä ehdi auttamaan, mutta voisitko kysyä joltain toiselta lapselta apua. Näin lapsi on lapselle ohjaaja, ja he voivat yhdessä ratkaista ongelman ilman ohjaajan apua. Ohjaajat näkivät etuna sen, että lapsiryhmässä on 3–6-vuotiaita. Tämä mahdollistaa sen, että nuoremmat lapset voivat saada apua vanhemmilta lapsilta. Haastateltavat kertoivat joidenkin lapsien oppivan itse tekemällä, ja jotkut lapset oppivat toista lasta seuraamalla.

”Se on minusta hirveen hedelmällistä se ikäjako. Et isot auttaa pieniä ja pienet tosissaan ihailee isoja ja kattoo mallia, miten nuo ossaa ja tekkee ite perässä.”

”Paljon on myös semmosia lapsia, jotka seurailee. Ensimmäinen puol vuotta saattaa mennä, että ei oikein mihinkään hommaan lähe, mutta ne on koko ajan silmät ja korvat, aistit tarkkana että mitä toiset tekee. Ja sit ku ne tarttuvat ne tietää tasan miten ne hommat toimii.”

Eri-ikäinen lapsiryhmä kasvattaa myös empatiakykyä. Isommilla lapsilla on halu auttaa pienempiä lapsia, jos näkevät, että pienempi lapsi ei onnistu jossain asiassa itsekseen. Ohjaajat toivoivat empatiakyvyn auttavan lapsia myös tulevaisuudessa, muun muassa kiusaamisen ja syrjimisen ehkäisemisessä ja ystävällisessä suhtautumisessa eri-ikäisiin lapsiin.

Koska lapset siirtyvät montessoriesikoulun jälkeen tavalliseen kouluun, tulee ohjaajan toimia välillä aikuisjohtoisesti. Päiväkodissa on viisivuotiaiden lasten aamupiiri kerran viikossa, jolloin ohjaaja on suunnitellut, mitä piirissä tehdään. ”Viskapiiriä” varten ohjaaja on käynyt vuoropuhelua lasten kanssa, ja yhdistänyt heidän ideoitaan omaan suunnitteluunsa. Yksi ohjaajista kertoi viisivuotiaiden lasten

odottavan innolla, mitä ohjaaja on keksinyt viskapiirille. Ohjaaja arvelee innostuksen liittyvän siihen, että he saavat joka päivä tehdä lapsilähtöisesti töitä, joten kerran viikossa ohjaajan suunnitelma tuokio tuntuu heistä mielenkiintoiselle.

5.2 Ohjaajan roolin merkitys lapsen osallisuuden edistämässä

Kysyttäessä ohjaajilta lasten osallisuuden edistämisestä, he kertoivat lasten olevan aktiivisia ja osallisia ympäristössään koko ajan ja joka päivä. Ohjaajat sanoivat lapsen osallisuuden näkyvän omatoimisuuteen ohjaamisessa. Lapsi saa tehdä päiväkodissa asioita omien mielenkiinnon kohteiden ja omien herkkyyksien mukaan. Osallisuutta edistää lapsen tarvitsemien välineiden ja materiaalien oleminen aina lapsen saatavilla. Lapsen osallisuus näkyy myös aidosti itsenäisessä tekemisessä. Lapsi ottaa itse ruoan, halutessaan paahtaa leivän, voitelee leivän, kaataa maidon lasiin kannusta, kantaa maitolasin pöytään, ja jos maitoa läikkyy lattialle, lapsi hakee lattiapyyhkeen ja siivoaa kaatuneen maidon. Lapset myös kuorivat ja pilkkovat itse hedelmät.

Lapsen osallistuessa kaikkeen tekemiseen itse, voi ohjaaja istua ja havainnoida lapsiryhmää. Tässäkin tapauksessa ohjaaja on kuitenkin läsnä ja saatavilla, ja jos joku lapsista ei osaa tehdä asiaa itse ja pyytää apua, ohjaaja auttaa lasta.

”Jos ei osaa, aikuinen totta kai ohjaa ja neuvoo. Niinku se on meidän tehtävä. Mutta lapsi tekee itse, me autetaan lasta tekemään itse, me ohjataan lasta tekemään itse.”

Molemmissa haastatteluissa nousi esille samankaltainen esimerkki siitä, miten helppoa ohjaajalla olisi ajatella ja tehdä lapsen puolesta, mutta minkä onnistumisen kokemuksen lapsi saa, kun hän saa tehdä itse. Lapset saavat ruokailun jälkeen pastillin, jotka säilytetään astiakaapissa. Lapsi kysyy ohjaajalta pastillia, mutta ohjaaja kysyykin lapselta, tietääkö hän, missä pastillit ovat. Lapsi tietää, että ne ovat kaapissa. Ohjaaja sanoo, että lapsi voi käydä itse hakemassa pastillit, mutta lapsi huomaa niiden olevan niin korkealla, ettei hän yletä. Ohjaaja ei vielääkään mene auttamaan, eikä myöskään kerro lapselle, miten ongelma ratkaistaan. Lapsi oivaltaa kuitenkin heti itse, että hän tarvitsee tuolin yletäkseen hyllylle. Niinpä lapsi lähtee hakemaan tuolin, nousee sille, saa pastillipurkin ja ottaa pastillin. Lapsi on iloinen, että sai tehdä itse ja onnistui siinä mitä teki.

”Ja se on sitte taas lapselle itelleenki hirveen suuri asia, että wau, minä sain ite käyä sen hakemassa sieltä kaapista ja otin jakkaran ja yletin ja osasin ja onnistuin.”

Ohjaajan olisi ollut helppo nousta tuoliltaan ja hakea pastillipurkki kaapista. Ohjaaja olisi voinut myös sanoa lapselle suoraan, että pastillit ovat kaapissa ja tarvitset tuolin yltääksesi niihin. Sen sijaan ohjaaja antoi lapselle aikaa miettiä itse ratkaisut menemättä katkaisemaan lapsen ajatusprosessia kertomalla, miten lapsi saa tehtyä sen onnistuneesti.

5.3 Ohjaajan toiminta montessoriympäristössä

Haastattelussa ohjaajat kertoivat valmistellun ympäristön helpottavan heidän työtään. Tavoitteena olisi, että ohjaajan apua ei tarvittaisi ympäristössä ollenkaan, vaan hän saisi istua ja havainnoida, kuinka lapset työskentelevät.

”Toki siis minä en halua antaa sitä kuvaa, että montessoriympäristössä lapset pärjää täysin ilman aikuista, koska kyllähän pitää olla kuitenkin se psyykinen turva ja aikuisilla riittävästi aikaa jokaiselle lapselle. Mut sitä tekemistä varten ne ei tartte niin paljon aikuista, ku ne on oppinut itseohjautumaan siellä.”

Lapsi pystyy itse hakemaan haluamiansa materiaaleja ja välineitä, koska montessoriympäristössä tavarat ovat avohyllyillä lasten tasolla. Montessoriympäristön nähtiin rauhoittavan niin ohjaajan kuin lasten toimintaa ryhmätilassa.

”Ja sitku se on valmisteltu se ympäristö, niin silloin ei tarvi aikuisenkaan koko ajan pomppia ylös ja seilata siellä huoneessa eessuntaas ja niinku hakkee tavaroita, vaan ne on jotenkin lapsen ulottuvilla ja lapsi löytää ne asiat. Sekin niinku vähentää sitä häiriötä ja sitä semmosta levottomuutta.”

Ohjaajat kertoivat lasten auttavan montessoriympäristön siisteyden ylläpitämisessä. Lapsen huomattaessa, että joku ei ole lajitellut kyniä takaisin omille paikoilleen, voi hän lajitella kynät yksin, yhdessä toisen lapsen kanssa tai ohjaajan kanssa. Tai jos lapsi huomaa, että jokin peli ei ole omalla paikallaan, voi ohjaaja kysyä tietääkö lapsi sen oikean paikan. Lapsen tietäessä hän vie pelin omalle paikalleen, vaikka ei itse kyseisellä pelillä pelannutkaan. Havainnoidessa nähtiin tilanne, jossa lapsi tuli näyttämään ohjaajalle väriliitupaketin olevan vajavainen. Ohjaaja otti paketin ja haki siihen lisää väriliituita. Tällä välin lapsi haki jo itselleen täyden väriliitupaketin, mutta ohjaaja silti valmisteli lapsen tuoman vajaan paketin seuraavaa kertaa varten.

Ohjaajat vertasivat montessoriympäristössä toimivan ohjaajan roolia tavallisen päiväkodin ohjaajan rooliin yhden työntekijän puuttuessa. Yhdenkin työntekijän poissaolo lisää toisten ohjaajien työmäärää. Montessoriympäristössä lapset ottavat tavarat hyllyiltä itse ja vievät ne itse paikoilleen. Kaikki tarvittava on esillä, myös sakset ja ompeluneulat. Päiväkodissa, jossa ei ole käytössä montessoripedagogiikkaa, useat tavarat voivat olla kaapissa ovien takana. Jos ohjaaja on yksin ryhmässä, hän joutuu koko ajan olla antamassa lapsille tarvikkeita, koska ne ovat ”aikuisen takana”. Montessoriympäristö helpottaa ohjaajien työtä siis myös silloin, kun yksi ohjaajista puuttuu.

Ohjaajat kertoivat, etteivät he saa muuttaa montessoriympäristön järjestystä eivätkä montessorivälineiden paikkaa. Jos muutoksia on tehtävä, ne perustellaan lapsille ja suunnitellaan yhdessä lasten kanssa, ja muutokset tehdään yleensä kesäloman aikana. Ohjaaja ei siis voi esimerkiksi vaihtaa sohvan paikkaa vain siksi, että se olisi kivannäköisempi toisessa paikassa. Montessoriympäristön tulee olla lapsille tuttu ja turvallinen, ja lasten tulee tietää, missä mikäkin asia sijaitsee.

Ohjaajilta kysyttiin, näkevätkö he mitään riskiä siinä, että kaikki tavarat, myös terävät esineet, ovat aina lasten saatavilla. Ohjaajat vastasivat, että lapsille kerrotaan terävien esineiden oikea käyttötapa sekä niiden vaarat, jos niitä käyttää väärin tai huolimattomasti. Ohjaajien tärkeänä tehtävänä on myös havainnoida lapsia ja heidän toimintaansa montessoriryhmässä, joten heillä on koko ajan tieto siitä, kuka lapsi tekee mitäkin ja millä välineellä. Jos ohjaajat kokevat jonkun lapsen tarvitsevan apua esimerkiksi saksien käytössä, he voivat mennä jo lähemmäs lasta, jotta lapsi tiedostaa avun olevan tarvittaessa saatavilla. Ohjaajat kertoivat, että luottaessaan lapseen heidän tarvitse pelätä, mitä terävien esineiden kanssa voisi tapahtua.

Ohjaajan on myös havainnoitava, mitä montessorivälineitä lapset eivät enää aktiivisesti käytä. Montessorivälineillä on kuitenkin tärkeä pedagoginen merkitys ja tavoite, joten tällaisia esineitä ei voi viedä pois, vaan ohjaajan on keksittävä keino saada lapset innostumaan montessorivälineistä uudelleen. Ohjaajat kertoivat aamupiirien olevan hyviä hetkiä esitellä montessorivälineitä uudelleen lapsille. Yksi ohjaajista kertoi alkavansa joskus itse työskennellä sillä montessorivälineellä, millä lapset eivät aktiivisesti työskentele. Lasten nähdessä ohjaajan työskentelevän sillä, heidän mielenkiintonsa herää ja he haluavat itsekin kokeilla sen käyttöä.

Ohjaajat kertoivat valmistelewansa ympäristön joko aamuisin, kun päiväkodissa on vasta yksi tai muutama lapsi, tai iltapäivällä, kun lapset ovat lähteneet muiden ohjaajien kanssa ulos. Ohjaajat tarkistavat, että tavarat ovat omilla paikoillaan, ne ovat ehjiä, kynät teroitettu ja ympäristö on muutenkin siisti, jotta lapsella on mukava aamulla aloittaa päivät työt. Ohjaajat kaipaisivat kuitenkin enemmän aikaa oppimisympäristön valmisteluun.

5.4 Ohjaajan roolin merkitys montessoripäiväkodissa

Ohjaajat kertoivat, että heille merkityksellisintä montessoripäiväkodissa ohjaajana olemisessa on muun muassa lasta varten oleminen. Ohjaajat ovat koko ajan saatavilla ja auttavat lasta tarvittaessa, mutta antavat lapsen tehdä mahdollisimman paljon itse. Ohjaajat kertoivat, että on hienoa huomata saavuttaneensa tilanteen, jossa lapset ovat niin keskittyneet tekemään töitä, ettei ohjaajaa enää tarvita. Näin he huomaavat osanneensa ohjata lasta harjoittelemaan tekemistä niin paljon, että lapsi osaa tehdä sen jo itsenäisesti ilman ohjaajan apua. Havainnoidessa montessoriohjaajan vuorovaikutusta lasten kanssa kävi tilanne, jossa ohjaaja havaitsi yhden lapsen olevan ilman tekemistä. Ohjaaja ei kuitenkaan suoraan ehdottanut lapselle tekemistä, vaan kysyi, kaipaako lapsi aikuisen ehdottamaa tekemistä.

Montessoripäiväkodin rauhallisuus ja lasten omatoimisuus koettiin myös tärkeänä. Niin lapsilla kuin työntekijöillä on työrauha. Lasten omatoimisuuden myötä ohjaajille jää enemmän aikaa istua alas ja havainnoida lapsia. Lasten toimiessa montessoriympäristössä ohjaaja voi havainnoida, kuka lapsi on kiinnostunut mistäkin ja minkä vaativuustason töitä kukakin lapsi tekee.

Havainnoissa montessoriryhmää, huomattiin konkreettisesti, miten ohjaaja oli onnistunut tekemään itsestään tarpeettoman. Ohjaaja oli aamupiirillä esitellyt lapsille erilaisia palapelejä. Lapset innostuivat niistä ja suurin osa heistä halusi tehdä palapelin. Ryhmätilassa oli kuusi lasta ja yksi ohjaaja. Jokainen lapsi teki hiljaa keskittyneesti palapeliä omalla työskentelymatollaan, ja ohjaaja istui lattialla huoneen keskellä. Kaikilla oli työrauha ja ohjaaja sai rauhassa havainnoida lapsia ja heidän toimintaansa. Ohjaaja ei puhunut lapsille, koska ei halunnut keskeyttää heidän keskittymistään palapelien tekoon, mutta ohjaaja omalla kehonkielellään osoitti olevansa läsnä ja lasten saatavilla, jos häntä tarvitaan.

Ohjaajat kertoivat näkevänsä oman roolinsa vaikutuksen myös lapsiryhmän käyttäytymisessä. Ohjaajan vuorovaikutus lapsiryhmässä näyttää esimerkkiä lapsille, kuinka päiväkodissa ja lapsiryhmässä toimitaan. Ohjaaja liikkuu rauhallisesti, puhuu hiljaisella äänellä eikä huutele huoneen toisesta päästä toiseen, vaan menee luokse puhumaan. Ohjaajat kertoivat tämän tarttuvan lapsiryhmään. Kun lapset näkevät ohjaajan mallin, he toimivat samalla tavalla. Tällöin äänitaso huoneessa ei nouse, vaan saadaan aikaan rauhallinen ilmapiiri. Havainnointitilanteessa huomattiin, että ohjaajat mallintavat lapsille toimintaa ja vuorovaikutusta omalla käytöksellään. He liikkuvat ryhmätilassa rauhallisesti ja puhuivat hiljaisella äänellä. Ohjaajan noustessa tuolilta, hän asetti tuolin pöydän alle rauhallisesti, ei kolistellen, eikä jättäen tuolia pöydän viereen.

Eräs ohjaaja kertoi aiemmin olleensa sitä mieltä, että lapsen paras paikka on kasvaa kotona, jos kotona on jaksava vanhempi ja muita sisarusia. Kotona saa harjoitella kotitöiden tekemistä ja viettää aikaa eri-ikäisten lasten kanssa. Ohjaaja kertoi löytäneensä montessoripäiväkodista niin paljon kodinomaisuutta, että päätyi opiskelemaan montessoriohjaajaksi ja aloitti työt montessoripäiväkodissa. Montessoripäiväkodissa lapset saavat harjoitella käytännön töitä, viettää aikaa eri-ikäisten lasten kanssa, oppivat huomioimaan toiset sekä saavat jatkaa leikkiä pitkäkestoisesti.

Käytännön taitojen opettaminen on ohjaajien mielestä tärkeää. He opettavat lapsia elämää varten, ei ainoastaan koulua varten. Ohjaajat näkivät kaikkien taitojen olevan yhtä arvokkaita, oli se sitten lukemaan oppiminen, vetoketjun laittaminen kiinni tai toisen auttaminen. Ohjaajat kertoivat olevansa tyytyväisiä lasten saadessa olla omia itsejään ja heidän saadessa toteuttaa itseään. Palkintona he kokevat sen, kun koulusta ilmoitetaan, että montessoripäiväkodista on tullut ensimmäiselle luokalle itseohjautuva ryhmä, joille toisten auttaminen on luontevaa.

Haastateltavat kertoivat joidenkin ohjaajien ja opettajien olevan vahvasti kiinni aikuisjohtoisuudessa. Montessoripäiväkodissa ohjaajana työskennelläkseen on oltava kärsivällinen, ettei ajattele, sano tai tee lapsen puolesta asioita, vaan antaa lapselle aikaa ajatella ja tehdä itse. Yksi haastateltavista kertoi hänellä kestäneen jonkin aikaa, ennen kuin hän sai muutettua omaa ajattelutapaansa montessoripedagogiikkaan sopivaksi. Hänen valmistuttuaan varhaiskasvatuksen opettajaksi, hän eli siinä opissa, että aikuisen tehtävä on ottaa lapsiryhmä haltuun. Aloitettuaan työt montessoripäiväkodissa, hänen piti miettiä, haluaako hän todella muuttua ja siirtyä aikuisjohtoisesta opetuksesta lapsilähtöiseen opetukseen. Haastateltava sanoo, että suurin työ ohjaajan on tehtävä omassa päässään.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Oppimisympäristön tavoitteena oli selvittää, millainen ohjaajan rooli on montessoripäiväkodissa ja miten se näkyy päiväkodin arjessa. Vastaus tutkimuskysymykseen ei tullut yksiselitteisesti vaan vastaus saatiin teemahaastattelun kattavien vastausten ja niitä täydentävän havainnoinnin perusteella. Tutkimuksessa on paljon lapsilähtöisyyteen, lasten osallisuuteen sekä oppimisympäristöön liittyviä aiheita, mutta kaikki nämä linkittyvät vahvasti myös ohjaajaan rooliin. Lapsen itseohjautuvuudella on suuri merkitys ohjaajan rooliin ja ohjaajan roolilla taas on suuri merkitys lasten osallisuuden edistämiseen. Oppimisympäristöllä on hyvin tärkeä merkitys montessoriohjaajan työhön ja rooliin.

Teemahaastattelun aineiston analysoinnin pohjalta voidaan todeta, että ohjaajan rooli montessoripäiväkodissa on olla lapsille roolimallina ja opettaa lapsia elämää varten. Ohjaaja opettaa lapsille käytännön elämän taitoja ja näyttää lapsille esimerkkiä omalla toiminnallaan. Ohjaajalla on suuri merkitys lapsen osallisuuden edistämässä. Ohjaajan tulee antaa lapsen kokeilla ja tehdä itse hänen oman mielenkiintonsa, herkkyyks kautensa ja sisäisen motivaationsa mukaisia asioita. Ohjaajan on osattava havainnoida lasta, jotta osaa tarjota hänelle hänen herkkyyks kautensa mukaista toimintaa ja välineitä. Ohjaajan on oltava ulkoisesti passiivinen mutta sisäisesti aktiivinen, sekä osata huomata, milloin lapsen tekemiseen on puututtava.

Ohjaaja on onnistunut työssään ja saavuttanut merkittäviä tuloksia silloin, kun ryhmässä on rauhallinen työilmapiiri ja lapset eivät tarvitse ohjaajaa. Ulkopuolisen silmin voi jopa näyttää siltä, että ohjaaja ei tee mitään. Ohjaaja on kuitenkin koko ajan tietoinen jokaisen lapsen työskentelystä ja on valmiina auttamaan lapsen niin pyydetäessä. (Parkkonen 1991, 38.) Tämä teoria tuli ilmi ohjaajien arvioidessa omaa toimintaansa. He kertoivat olevansa onnistuneita työssään, kun kaikki lapset ovat keskittyneitä työn tekoon, työilmapiiri on rauhallinen ja ohjaajat ovat tarpeettomia. Silloin he voivat istua alas, nauttia työrauhasta ja havainnoida lapsia.

Maria Montessori painotti ohjaajan tärkeimmän tehtävän olevan oppimaan opettaminen. Ohjaajan tulee välttää sanallisia ohjeita, ja opettaa uusi taito näyttämällä se konkreettisesti. Ohjaajan näytettyä lapselle jonkin asian tekeminen, lapsi saa tehdä saman asian itse. Lapsi saa toistaa tekemisen niin monta kertaa kuin haluaa. (Parkkonen 1991, 35–36.) Teemahaastattelun vastaukset tukevat aiempaa teoretietoa. Teemahaastattelussa nousi ilmi montessoripäiväkodin työntekijöiden pyrkimys näyttää lapselle esimerkkiä konkreettisesti. Haastateltavat kertoivat myös lapsen saavan toistaa tekemistä niin monesti kuin haluaa. Lapsi voi myös jatkaa tekemistä seuraavana päivänä, jos se jää kesken.

Teemahaastattelussa ohjaajat kertoivat joidenkin lasten oppivan asioita katsomalla mallia tai kysymällä toiselta lapselta, miten jokin asia tehdään. Haastateltavat kertoivat myös isompien lasten haluavan usein auttaa pienempiä, esimerkiksi auttamalla pukemisessa tai kenkien riisumisessa. Maria Montessori korostikin, että lapselle toinen lapsi on opettajana yhtä tärkeä kuin aikuinen. Usein käy juuri niin, että pienempi lapsi oppii uuden taidon seuraamalla. Vanhemman lapsen auttaessa nuorempaa, vanhempi lapsi kokee saavansa tehdä erittäin tärkeää tehtävää. Ryhmä, jossa on eri-ikäisiä lapsia, kehittää lasten sosiaalisen vuorovaikutuksen taitoja. (Parkkonen 1991, 24.)

Haastateltavat pohtivat montessoripedagogiikan voivan ennaltaehkäistä kiusaamista, syrjäytymistä, aloitekyvyttömyyttä ja jopa mielenterveysongelmia. Montessoripedagogiikassa opetetaan lapsille toisen ihmisen ja hänen mielipiteidensä kunnioittamista, oman tilan kunnioittamista sekä toisten auttamista. Lapset oppivat empatiakykyä toimiessaan ryhmässä, jossa on eri-ikäisiä lapsia. Tulevaisuudessakin lapset voisivat ottaa eri-ikäiset lapset tasavertaisesti huomioon, jolloin kukaan ei jäisi ryhmän ulkopuolelle. Pumpputorin montessoripäiväkodissa lapset tekevät käytännön elämän töitä joka päivä. Lapset oppivat omien jälkien siivoamiseen leikin jälkeen, omien vaatteiden viikkauksen hyllylle ja pöytien kattamisen ennen ruokailua ja niiden pyyhkimisen ruokailun jälkeen. Päiväkodissa lapset haravoivat pihaa, hoitavat kasveja ja osallistuvat myös ikkunoiden pesuun muutaman kerran vuodessa. He oppivat pienestä asti tekemään tavallisia kotitöitä, joita jokainen tulee elämässään tekemään. Ohjaajat pohtivatkin, voisiko montessoripedagogiikka ja montessoripäiväkodin käyminen edistää ihmisten taitoja ja kykyjä tehdä arjen asioita. Jos lasta kieltää koko lapsuutensa ajan esimerkiksi tyhjentämästä astianpesukonetta siksi, että aikuinen pelkää astioiden menevän rikki tai veitsen tekevän haavan lapsen käteen, on häntä hyvin vaikea enää teini-iässä pyytää tekemään ”itsestään selviä” kotitöitä, jos hän ei niitä aiemmin ole tehnyt.

Ohjaajat kertoivat opettavansa lapsille oman toiminnan ohjausta, jolloin käskyt tulisivat lapselta itseltään, eikä ulkopuolelta. Tämä auttaisi lapsia myös tulevaisuudessa ja etenkin nuoruudessa oppimaan ja toimimaan oman ajattelun ja intuition pohjalta, eikä muiden kehotuksesta tai käskystä. Ohjaajat ovat myös sitä mieltä, että nykypäivänä aikuiset tekevät liikaa asioita lasten puolesta. Mitä enemmän lapset saisivat tehdä asioita, sitä onnellisempia he olisivat. Aikuisen tehdessä asiat lapsen puolesta, lapsi ei saa onnistumisen kokemuksia eikä hänen taitonsa kehity. Haastateltavat miettivät myös mielenterveysongelmien mahdollisesti vähentyvän ihmisten tehdessä enemmän käsillään. Käsillä tekeminen voisi olla leipomista, maalaamista, moottorin korjausta tai käsitöitä, kunhan siinä näkisi oman työnsä jäljen ja saisi onnistumisen kokemuksia. Maria Montessorinkin mukaan lasten häiriökäyttäytyminen loppuu aina, kun lapsi saa tehdä itselleen mielenkiintoista tehtävää (Parkkonen 1991, 25).

Minnesotan yliopistossa tehdyssä tutkimuksessa haastateltiin montessoriohjaajaa, jolla on useiden vuosien työkokemus montessoripäiväkodista ja esikoulusta. Siinä haastateltava kertoi uskovansa montessoripedagogiikkaan siksi, että on nähnyt sen tuovan paljon hyvää yhteisölle, lapsille ja heidän vanhemmilleen. Montessoripedagogiikka yhdistää ihmisiä. Se auttaa hänen mielestään vanhempia näkemään lastensa todella osaavan asioita itse. Se myös auttaa ihmisiä kiinnittämään huomiota heidän kommunikaatioonsa. Haastateltava näki montessoripedagogiikan olevan elinikäinen sijoitus lapselle sekä olevan ratkaisu moniin maailmalla oleviin ongelmiin. (Christensen 2016, 42.) Tämä asia havaittiin yhteneväksi tämän ja Minnesotan tutkimuksen kanssa, koska myös Pumpputorin päiväkodin työntekijät toivat esille montessoripedagogiikan voivan olla ratkaisu erilaisiin globaaleihin ongelmiin.

Sosionomin ammattiosaamiseen kuuluu varhainen puuttuminen ja tuen tarpeen tunnistaminen (Hänninen 2007, 12). Siksi varhaiskasvatuksessa sosionomin on tärkeää osata tunnistaa mahdolliset erityistä tukea tarvitsevat lapset varhaisessa vaiheessa ja että lapselle sekä hänen perheelleen osataan

tarjota oikeanlaista tukea tarvittaessa. Sosionomi pyrkii arvioimaan, millaisia taitoja ja valmiuksia lapsella olisi hyvä olla siirryttäessä montessoripäiväkodista ja -esikoulusta kouluun. Sosionomin tehdessä lapselle varhaiskasvatussuunnitelmaa, hän voi asettaa tavoitteeksi koulun alkamisessa tarvittavien tietojen ja taitojen oppimisen. Sosionomin työ on siten suunnitelmallista ja tavoitteellista, mikä pyrkii ennaltaehkäisemään mahdollisia koulun alkamiseen liittyviä ongelmia.

Tutkimustulosten kattavuudesta ei ollut varmuutta, koska kohderyhmään kuului vain neljä varhaiskasvatuksen opettajaa. Siksi vastauksia suunniteltiin vertailtavan niiden Pumpptutorin työntekijöiden kesken, jotka olivat suorittaneet montessoriohjaajakoulutuksen ja jotka eivät olleet suorittaneet kyseistä koulutusta. Tutkimustuloksista saatiin odotettua kattavammasta, mutta teemahaastattelun aineistoa analysoidessa etsittiin silti suunnitellusti samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia vastausten välillä. Teemahaastattelun vastauksista löydettiin paljon yhtäläisyyksiä, eikä juurikaan eroavaisuuksia.

Molemmille haastattelupareille esitettiin samat kysymykset, lukuun ottamatta muutamia tarkentavia kysymyksiä. Niiden työntekijöiden vastauksista, jotka eivät olleet suorittaneet montessoriohjaajakoulutusta, huomattiin heidän sisäistäneen montessoripedagogiikan idean ja perusajatuksen todella hyvin. Heillä oli laaja tietämys pedagogiikasta ja montessoriohjaajan roolista. He osasivat kuvata päiväkodin toimintatapaa ja ohjaajan roolia todella konkreettisesti ja selkeästi. He kertoivat myös helposti samaistuttavia käytännön esimerkkejä.

Montessoriohjaajakoulutuksen suorittaneet työntekijät puolestaan osasivat kertoa tarkemmin muun muassa montessorivälineistä ja niiden pedagogisesti tavoitteellisesta käyttötarkoituksesta. Nämä montessoriohjaajat ovat sisäistäneet montessoripedagogiikan perusajatuksen niin hyvin, että heidän vastauksensa olivat laajoja, pohtivia ja syvällisiä. Montessoriohjaajat kertoivat myös esimerkkejä käytännön elämästä, ja olikin positiivinen yllätys kuulla molemmissa haastatteluissa samantapainen esimerkki.

Molempien haastattelujen vastaukset olivat niin yhteneviä, ettei niistä voinut selkeästi erottaa, kumpi haastateltava pari on vastannut mihinkin kysymykseen. Oli hienoa huomata ohjaajilla olevan yhtenäinen tapa ohjata ja kasvattaa lapsia, ja kaikkien ohjaajien toimivan yhdessä montessoripedagogisen menetelmän mukaan. Kaikkien ohjaajien noudattaessa yhteistä selkeää ja suunniteltua toimintaa kohti yhteistä tavoitetta, se heijastuu varmasti myös päiväkodin arkeen, lapsille ja heidän perheilleen.

Teemahaastattelun aikana havaittiin, että kaikista eri teemoista voisi tehdä kokonaan uuden tutkimuksen, sillä jokaiseen teemaan liittyi niin paljon asiaa. Olisi mielenkiintoista tutkia myös pelkkää montessoriympäristöä tai pelkkää montessorivälineistöä ja niiden pedagogista tarkoitusta. Montessoriohjaajat kertoivat jokaisella montessorivälineellä olevan piilotavoite ja näkyvä tavoite. Esimerkiksi kappaleen kokoa arvioidessa sylinteripalkkien avulla lapsi oppii tilavuuden tunnistamisen lisäksi myös kynäotteen (Parkkonen 1991, 128). Jokaiseen montessorivälineeseen on rakennettu myös virheen kontrolli. Tämä tarkoittaa sitä, että jos lapsi ei onnistu jossain tehtävässä, hän huomaa sen itse ja osaa korjata virheen ilman ohjaajan apua. Näin lapsi pystyy tekemään montessoritöitä itsenäisesti. (Wilander 2018, 27.)

Mielenkiintoinen tutkimuksen aihe olisi tutkia montessoripäiväkodin ja -esikoulun käyneiden lasten pärjäämistä tavallisella alakoululuokalla. Ohjaajat kertoivat koulusta tulleen välillä palautetta montessoripäiväkodin käyneiden lasten liiallisesta omatoimisuudesta, koska he nousevat esimerkiksi tuoliiltaan sulkemaan ikkunan ilman luvan pyytämistä opettajalta. Ohjaajat olivat sitä mieltä, että Kuopioon tarvitaan montessoripäiväkodin ja -esikoulun lisäksi myös montessorikoulu. Haastateltavien mielestä lapset voivat joutua ristiriitaiseen tilanteeseen, kun he ovat päiväkodissa tottuneet lapsilähtöiseen opetukseen ja sitten siirtyvät kouluun, jossa opettaja voikin olla hyvin aikuisjohtoinen. Monet lapset montessoripäiväkodissa osaavat jo lukea, kirjoittaa ja laskea, jopa kertolaskuja. Siirtyessään ensimmäiselle luokalle, he aloittavat harjoittelemaan plus ja miinus -laskuja. Tämä voi haastateltavien mielestä johtaa lapsen turhautumiseen ja oppiminen voi jumittaa paikallaan. Haastateltavat toivoivat, että Kuopiossa ymmärrettäisiin montessorikoulun tärkeys, jotta lapset voisivat luonnollisesti siirtyä montessoriesikoulusta montessorikouluun.

Wilander (2018) on haastatellut kirjaansa aikuisia, jotka ovat käyneet montessoripäiväkodin ja montessoriesikoulun, mutta siirtyivät siitä normaalille ala-asteelle. Kaikkien vastanneiden vastaukset olivat yhteneviä. Heitä pitkästyi koulussa, koska he osasivat jo lukea, kirjoittaa ja laskea. Osaa kauhistutti ajatus joutua istumaan pulpetin ääressä kolme vuotta, kun montessoriesikoulussa oli totuttu liikkumaan ja olemaan aktiivinen. Eräs haastateltava kertoi työskennelleensä aiemmin tavallisessa koulussa opettajana, jossa hän huomasi oppilaiden olevan tottuneita ulkopuolelta tuleviin käskyihin. Oppilaat kyselivät opettajalta lupaa kaikkeen tekemiseen, myös saksien ottamiseen. Annettaessa oppilaille vapauden päättää, miten he haluavat jonkun asian tehdä, monelle tuotti vaikeuksia tehdä päätös itse. Nyt haastateltava työskentelee opettajana montessorikoulussa, jossa hänen mielestään parasta työssä on oppilaiden omatoimisuus. (Wilander 2018, 65–67.)

7 POHDINTA

Tutkimus toteutui monilta osin suunnitelmien mukaisesti, vaikkakin opinnäytetyön nimi muuttui teemahaastattelujen jälkeen. Alun perin nimi oli ”Ohjaajan rooli montessoriryhmässä”, mutta teemahaastatteluissa selvisi ohjaajien yleensä ohjaavan päiväkodissa vain yhtä tai muutamaa lasta samanaikaisesti, kokonaisen lapsiryhmän sijaan. Tämän vuoksi opinnäytetyön nimi muutettiin siten, että se ei korosta ohjaajan toimimista vain ryhmätasolla, vaan ottaa kantaa rooliin yleisesti koko päiväkodissa. Tutkimuskysymys *ohjaajan rooli montessoripäiväkodissa* kuvastaa luotettavammin tutkimuksen tuloksia, jotka kertovat ohjaajan roolista lapsia ohjattaessa montessoripäiväkodissa, eikä koko lapsiryhmän ohjaamisesta samanaikaisesti.

Teemahaastattelun kysymykset suunniteltiin teorian pohjalta. Teemoissa sekä kysymyksissä käytettiin montessoripedagogiseen ohjaukseen liittyviä teoreettisia käsitteitä. Teemahaastattelussa huomattiin käsitteiden olevan tuttuja kaikille ohjaajille ja vastausten kertominen ei tuottanut heille ongelmia. Haastateltavat käyttivät vastauksissaan samoja montessoripedagogiseen ohjaukseen liittyviä käsitteitä, mitä teemahaastattelun teemoissa ja kysymyksissä käytettiin. Teemahaastatteluaineisto saatiin analysoitua siten, että teemat näkyivät tuloksissa ja kysymysten sekä vastausten käsitteet tulivat esille.

Tutkimusta varten etsittiin paljon tietoa niin kirjallisuudesta kuin myös erilaisista tiedonhakupalveluista. Montessoripedagogiikkaan liittyvää kirjallisuutta lukiessa ja erilaisiin tutkimuksiin tutustuessa huomattiin teorian ja tutkimustulosten olevan yhteneviä myös tämän opinnäytetyön kanssa. Montessoripedagogiikka on maailmanlaajuisesti käytössä, ja sen huomasi teorian tiedon perehdyttäessä. Kirjallisuutta ja aikaisempia tutkimuksia montessoripedagogiikkaan ja ohjaajan rooliin liittyen on etsitty suomen kielen lisäksi myös englannin sekä saksan kielellä. Tämän tutkimuksen tulokset ovat rinnastettavissa myös sellaisten tutkimusten kanssa, joita on tehty Suomen ulkopuolella. Teemahaastattelun ja havainnoinnin aineistot olivat myös yhteneviä teorian tiedon kanssa. Tutkimuksen luotettavuutta lisää se, että tutkimuksen tulokset ovat rinnastettavissa aiempaan teoria- ja tutkimustietoon.

1900-luvulla käännettyjä Maria Montessorin tekemiä kirjoja lukiessa löydettiin paljon tuttua ja tarpeellista tietoa. Vaikka kirjat ovat vanhoja, on pedagogiikan pääpointti edelleen sama, mitä noin sata vuotta sitten. Sen vuoksi tässä tutkimuksessa on pystytty käyttämään lähteinä niinkin vanhaa kirjallisuutta. Koska tutkimuksen tulokset ovat olleet yhteneviä pedagogiikan perustajan kirjoittamana, lisää se myös tutkimuksen tulosten luotettavuutta.

Jo työsuunnitelmaa tehdessä mietittiin, kuinka ehkäistä eriarvoisuutta tai alemmuuden- ja ylemmydentunnetta haastateltavien välillä, jotka ovat suorittaneet montessoriohjaajakoulutuksen ja niiden ketkä eivät. Haastateltavia ei missään nimessä haluttu asettaa sellaiseen asemaan, että he kokisivat olevansa vähemmän tai enemmän koulutettuja kuin toiset. Haastattelutilanteessa ei kuitenkaan havaittu, että haastateltavia olisi mietityttänyt tällainen parijako. Haastateltaville kerrottiin, että kaikkien

vastaukset ovat yhtä arvokkaita, ja he kaikki ovat ammattilaisia tekemässään työssään, joten he ovat parhaimpia asiantuntijoita vastaamaan teemahaastattelun kysymyksiin.

Opinnäytetyön aihe valikoitui syventävää työharjoittelua tehdessä, kun ohjaajan rooli koettiin mielenkiintoisena aiheena. Mielenkiinto sekä tietämys aiheesta kasvoi tutkimuksen edetessä. Vihdoin on saatu monipuolinen vastaus kysymykseen, millainen on ohjaajan rooli montessoripäiväkodissa. Tutkimusta tehdessä motivaatio pysyi yllä, koska lähtökohta tutkimukseen tuli omasta tahdosta ja mielenkiinnosta aihetta kohtaan. Tehdessä opinnäytetyötä, ymmärrys montessoripedagogiikasta, sen mahdollisuuksista ja sen soveltamisesta erilaisten asiakasryhmien kanssa kasvoi. Ohjaajan roolilla nähtiin olevan suuri merkitys niin päiväkodin yleiseen ilmapiiriin kuin myös lasten kehitykseen ja oppimiseen. Tutkimuksen myötä saatiin varmistus myös siitä, että lapset saavat olla lapsia ja kasvaa oman luontaisen kehityksensä mukaan. Suurimman työn tekee ohjaaja, jonka tulee muuttaa oma ajattelumaa- ilma sellaiseksi, että lapsi on toiminnan keskiössä ja päiväkotiki on lapsia varten, joten siellä tulee toimia lapsilähtöisesti ja lasten osallisuutta edistäen.

Tutkimus lisää tietoisuutta montessoripedagogiikasta ja montessoripäiväkodin toiminnasta. Vaikka ei kasvattaisi lastaan montessoripedagogisiin periaatteisiin pohjautuen, voi tästä tutkimuksesta olla hyötyä sen ymmärtämiseen, ettei lapsen kehitys ja oppiminen ole riippuvainen vain lapsesta itsestään ja ympäristöstä, vaan myös lapsen vanhempien ja varhaiskasvatuksen ohjaajien roolilla on siihen merkittävä vaikutus.

LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT

AMI – ASSOCIATION MONTESSORI INTERNATIONALE s. a. [verkkajulkaisu]. [Viitattu 2020-11-11.] Saatavissa: <https://www.montessori-ami.org/about-montessori/montessori-educators>

ARENE s. a. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset [verkkajulkaisu]. [Viitattu 2020-10-11.] Saatavissa: <https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ammattikorkeakoulujen%20opinn%C3%A4ytet%C3%B6iden%20eettiset%20suositukset.pdf>

ASETUS LAPSEN OIKEUKSIA KOSKEVAN YLEISSOPIMUKSEN VOIMAANSAATTAMISESTA SEKÄ YLEISSOPIMUKSEN ERÄIDEN MÄÄRÄYSTEN HYVÄKSYMISESTÄ ANNETUN LAIN VOIMAANTULOSTA. 21.08.1991/60. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2020-11-20.] Saatavissa: https://finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_1

CHRISTENSEN Olivia 2016. Providing Montessori: Identity and Dilemmas in a Montessori Teacher's Lived Experience [verkkodokumentti]. University of Minnesota. Journal of Montessori Research. [Viitattu 2020-10-26.] Saatavissa: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1161305.pdf>

HAYES Mary ja HÖYNÄLÄNMAA Kerttu 1985. Montessori-pedagogiikka. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otava.

HUJALA Eeva ja TURJA Leena 2011. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: Bookwell Oy.

HÄNNINEN Kaija 2007. Palveluohjaus. Asiakaslähtöistä täsmäpalvelua vauvasta vaariin. Helsinki: Valopaino Oy.

JÄGER Ursula ja CLAUSEN Jens 2016. Kinder mit Aussicht. Leben und Erleben des (inklusive) Alltags in einem Montessori-Kindergarten. Münster: LIT VERLAG.

KANANEN Jorma 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylä: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

KANANEN Jorma 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

KUOPIO s. a. Pumpputorin päiväkotit [verkkajulkaisu]. [Viitattu 2020-09-11.] Saatavissa: <https://peda.net/kuopio/varhaiskasvatus/paivakodit/pumpputori>

MONTESSORI Maria 1936. Lapsen salaisuus. 7. painos. Juva: WSOY.

MONTESSORI Maria 1949. The absorbent mind. Kääntänyt: Claude A. Claremont. Adyar: Theosophical Publishing House.

MONTESSORI Maria 1967. The Discovery of the Child. Kääntänyt: M. Joshep Costelloe, S.J. The Creighton University. New York: The Random House Publishing Group.

OPETUSHALLITUS 2019a. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Helsinki: PunaMusta Oy.

OPETUSHALLITUS 2019b. Kuopion kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma [verkkodokumentti]. Kasvun ja oppimisen lautakunta. [Viitattu 2020-11-10.] Saatavissa: https://www.kuopio.fi/documents/7369547/7632909/Kuopion_kaupungin_varhaiskasvatussuunnitelma.pdf/f293342d-4520-41ae-9fe3-78d2a2785506

PARKKONEN Helena 1991. Auta minua tekemään itse. Montessorimenetelmän sovelluksia. Porvoo: WSOY.

PITKÄRANTA Ari 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Työkirja ammattikorkeakouluun. Jokioinen: e-Oppi Oy.

SAUKKOLA Kirsi ja LAANE Taina 2017. Näe sydämellä – luo arvostava yhteys lapseen. Kerava: Painojussit Oy.

SML s. a. a. Montessoripäiväkodit ja koulut [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2020-10-20.] Saatavissa: <https://montessori.fi/montessorikoulut/>

SML – Suomen Montessoriliitto s. a. b. Montessori – oppimisen iloa [DVD]. Tuotanto/Copyright: Suomen Montessori-koulutus Tmi.

TUOMI Jouni ja SARAJÄRVI Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

WILANDER Susan. Suomen Montessoriliitto ry 2018. Montessoripedagogiikka – oppimisen iloa. Porvoo: Bookwell.

YLI-HEIKKILÄ Sirpa 2017. Lasten osallisuuden tukeminen varhaiskasvatuksessa [YouTube -video]. [Viitattu 2020-11-11.] Saatavissa: <https://www.youtube.com/watch?v=YNnkdj5zFA>

LIITE 1: SAATEKIRJE

Savonia Ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysala/Sosionomin tutkinto-ohjelma
SAATEKIRJE

Opinnäytetyön nimi: Ohjaajan rooli montessoripäiväkodissa

Päiväys: 01.10.2020

Hyvä varhaiskasvatuksen opettaja

Opiskelen Savonia Ammattikorkeakoulussa sosionomiksi, ja erikoistun varhaiskasvatukseen. Teen opinnäytetyötä aiheesta ohjaajan rooli montessoripäiväkodissa. Tutkimuksen avulla haluan selvittää, millainen ohjaajan rooli on montessoripäiväkodissa ja miten ohjaajan rooli vaikuttaa lapsen itseohjautuvuuteen sekä lapsen osallisuuden vahvistumiseen. Tutkimuksen toimeksiantaja on Pumpputorin päiväkot.

Opinnäytetyö toteutetaan teemahaastatteluna, johon pyydän teitä ystävällisesti osallistumaan. On erityisen tärkeää saada tietoa varhaiskasvatuksen opettajilta, jotka työskentelevät montessoripäiväkodissa ja toimivat lasten kanssa pedagogiikan mukaisesti lähes päivittäin. Tutkimuksen myötä tietoisuus montessoripedagogiikasta ja sen toimivuudesta päiväkodissa lisääntyy. Osallistuminen teemahaastatteluun on vapaaehtoista, mutta teemahaastatteluun osallistuvilla on asiantuntijana tärkeä rooli tutkimuksen onnistumisen kannalta.

Haluan haastatella neljää varhaiskasvatuksen opettajaa, joista kaksi on suorittanut montessoriohjaajakoulutuksen. Teemahaastattelu toteutetaan parihaastatteluna; varhaiskasvatuksen opettajat, jotka ovat suorittaneet montessoriohjaajakoulutuksen ovat yksi vastaajapari, ja toiset haastateltavat ovat varhaiskasvatuksen opettajat, jotka eivät ole suorittaneet ko. koulutusta. Haastattelun kesto on noin 20–30 minuuttia per pari, ja haastattelu etenee luonnollisesti, kuitenkin etukäteen määriteltyjen teemojen mukaisesti.

Haastattelun ajankohta on lokakuu, ja sovimme yhdessä päivän, milloin teemahaastattelu tehdään. Haastattelu tehdään nimettömänä, sekä käsittelen kaikki tiedot ja materiaalit luottamuksellisesti. Nauhoitan haastattelun litterointia varten, mutta tutkimuksen valmistuttua hävitän nauhoitteen.

Lähetän teemahaastatteluun osallistuville etukäteen teemahaastattelurungon, josta näette käsiteltävät teemat sekä haastattelun kysymykset. Näin ollen voitte perehtyä haastatteluun jo etukäteen. Jos teille herää kysymyksiä haastatteluun tai tutkimukseen liittyen, vastaan niihin mielellään.

Yhteistyöstä kiittäen

Venla Saramäki

venla.saramaki@edu.savonia.fi

LIITE 2: TEEMAHAASTATTELURUNKO

Teemahaastattelun haastattelurunko
Opinnäytetyö: Ohjaajan rooli montessoripäiväkodissa

Haastattelun aika ja paikka: _____

Haastattelun kesto: _____

Haastattelija: _____

Teemat

Lapsilähtöisen ohjauksen toteutuminen

- Miten lapsilähtöinen ohjaus näkyy päiväkodin arjessa?
- Miten montessoriryhmän ohjaus toteutuu lapsilähtöisesti, verrattuna yksilöohjaukseen?

Lapsen osallisuuden edistäminen

- Miten pyritte edistämään lasten osallisuutta?

Lapsen itseohjautuvuuden tukeminen

- Miten lapsen itseohjautuvuutta tuetaan? Konkreettisia esimerkkejä.

Ohjaajan rooli

- Miten koette ohjaajan roolin?
- Mikä teistä on merkityksellisintä toimiessa montessoriohjaajana?
- Miten/missä tilanteessa ohjaajan rooli on korostunut parhaiten montessoriryhmässä? Onko jokin tietty mieleen jäänyt tilanne?

Oppimisympäristönä montessoriympäristö

- Millainen merkitys montessoriympäristöllä on ohjaukseen ja ohjaajan rooliin?
- Millainen merkitys montessoriympäristöllä on lapsen osallisuuteen?

Päiväkodin toiminta-ajatuksen perustana montessoripedagogiikka

- Miten lapsen valmiudet kehittyvät montessoripäiväkodissa? Esimerkiksi vuorovaikutustaidot, oppimaan oppimisen kehitys yms.
- Miten arvioitte, soveltuuko montessoripedagogiikka kaikille lapsille? Entä heidän vanhemmilleen?
- Hyötyisikö jotkut lapset enemmän aikuisjohtoisesta ohjauksesta?
- Lapsilähtöisen opetuksen varjopuoli, verrattuna opettajälhtöiseen opetukseen?

LIITE 3: SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN

SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN

Opinnäytetyö: Ohjaajan rooli montessoripäiväkodissa

Olen saanut tarpeeksi tietoa opinnäytetyöstä, jossa tutkimuksen tarkoituksena on saada tietoa ohjaajan roolista montessoripäiväkodissa. Minulla on myös ollut mahdollisuus esittää kysymyksiä tutkimuksen tekijälle. Ymmärrän, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja minulla on haluessani oikeus keskeyttää tutkimukseen osallistuminen. Tiedän, että kaikki tutkimuksessa käytettävät tiedot käsitellään nimettöminä sekä luottamuksellisesti.

Paikka ja aika

Haastateltavan allekirjoitus

Opinnäytetyön tekijän allekirjoitus

Haastateltavan nimenselvennys

Opinnäytetyön tekijän nimenselvennys

LIITE 4: TUTKIMUSLUPA

Tutkimuslupa / Venla Saramäki

Selostus ja perustelu	<p>Savonia-ammattikorkeakoulussa opintoja suorittava Venla Saramäki on pyytänyt tutkimuslupaa opinnäytetyötään varten.</p> <p>Tutkimuksen aiheena on ohjaajan rooli montessoriryhmässä. Tarkoituksena on tutkia ohjaajan roolin merkitystä lapsen kehitykseen sekä oppimiseen ja sitä, miten ohjaajan rooli vaikuttaa lapsen osallisuuteen ja lapsilähtöisyyteen sekä lapsen itseohjautuvuuteen.</p> <p>Opinnäytetyön on tarkoitus antaa tietoa lapsen osallisuuden huomioonottamisesta ja sen toteutumisesta montessoripäiväkodissa sekä lisätä tietoisuutta montessoripedagogiikan toimivuudesta. Lisäksi varhaiskasvatuksen opettajat ja perheet saavat enemmän tietoa montessoripäiväkodin toiminnasta.</p> <p>Tutkimusaineisto kerätään Pumpputorin päiväkodin neljältä työntekijältä teemahaastattelulla ja havainnoiden syys-lokakuun 2020 aikana.</p>
Päätös	<p>Myönnän Venla Saramäelle luvan hakemuksen mukaisen tutkimuksen tekemiseen Kuopion kaupungin varhaiskasvatuspalveluissa.</p> <p>Yksi kappale tutkimusta toimitetaan Kuopion kaupungin kasvun ja oppimisen palvelualueelle varhaiskasvatuspalveluihin.</p> <p>Yhteyshenkilö Kuopion kaupungin varhaiskasvatuspalveluissa on palvelupäällikkö Minna Kari.</p>
Toimivallan peruste	<p>Hyvinvoinnin edistämisen ja kasvun ja oppimisen palvelualueiden toimintasäntö 3 §.</p> <p>Juha Parkkisenniemi kasvatusjohtaja</p> <p>Asiakirja on allekirjoitettu koneellisesti Kuopion kaupungin asianhallintajärjestelmässä. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.</p>
Liitteet	Oikaisuvaatimusohje
Tiedoksi	<p>Venla Saramäki Varhaiskasvatuspalveluiden esimiehet Kasvun ja oppimisen lautakunta Kaupunginhallitus</p>
Tiedoksianto	Päätös on lähetetty tiedoksi sähköpostilla 17.8.2020.
Nähtävänäolo	Päätös on yleisesti nähtävänä Kuopion kaupungin verkkosivuilla www.kuopio.fi/paatosenteko 17.8.2020